

Posti Green

Framför näsan på dig.

En somrigare vardag året om.

Kimitoön är livskraftig året om.
Läs mera om möjligheter till distans-
arbete och hur du kan omvandla ditt
fritidshus till heltidsboende.

visitkimitoon.fi/flytta

Kimitoön • Kemiönsaari

Skärgård

NR 4/2020 - ÅRGÅNG 43 - TIDSKRIFTEN SOM DOKUMENTERAR ETT KULTURARV

Skärgård 4/2020: Företagande och företagsamhet

Företagande och företagsamhet

Ribbåttcharter / Gårdsbodar / Schildt

SKÄRGÅRD 4/2020

Företagande och företagsamhet

Berättelserna: skärgårdslivets salt och socker / Nina Söderlund.....	2
En analys av företagandet i skärgården / Mats Nurmio.....	4
Kvarkens skärgård är Marias och Joakims passion / Kirsi Tikkanen.....	8
Kökarborna visade att det är möjligt – ny butik på fem månader! / Ester Laurell	14
Frisbeegolf gav blomstrande talkoanda på Kumlinge / Satu Numminen	18
Finlands sista butiksbåt har kort men intensiv säsong / Thure Malmberg.....	23
Oväntat stor potential inom skärgårdens besöksnäring / Annastina Sarlin	28
Skärgårdsmaken finns i de små gårdsbutikerna / Pia Prost.....	32
InSPIrAtion och konkret hjälp – med studerande som unik resurs / Hanna Guseff.....	38
SPIRA inspirerade skärgårdsföretagare / Ulla Mattsson-Wiklén	44
Ingen dag är den andra lik för skärgårdsföretagaren / Mia Henriksson	49
Företagarna på Erkasgården gör Jumos egen ost / Pia Prost.....	53
En bit av skärgården i varje plagg / Mia Henriksson	56
Gränsöverskridande samverkan i Tre Skärgårdar / Staffan Ljung	60
Kronehags donerade sitt livsverk på Björkholm / Pia Prost.....	64
Att segla var nödvändigt för Göran Schildt / Kjell Andersson.....	69
Ombord på Daphne / Nalle Valtiala.....	82
Notiser	86
Skärinytt.....	87
Sista bilden	88

Prenumerera på Skärgård!

Nr 1/2004	Estlandssvenska Aiboland (136 s.)
Nr 2/2004	Utö fyr- och lotsamhälle (120 s.) slutsåld
Nr 3/2004	Kustliv och skärgårdskultur (88 s.)
Nr 4/2004	Tillståndet i Östersjön (72 s.)
Nr 1/2005	Folkloristik (72 s.)
Nr 2/2005	Kökar (64 s.) slutsåld
Nr 3/2005	Arktiska latituder (80 s.)
Nr 4/2005	Landskap i förändring (76 s.)
Nr 1/2006	Skärgårdens nya konstellationer (88 s.)
Nr 2/2006	Åländska skärgårdskommuner (88 s.)
Nr 3/2006	Ur västnyländska annaler (84 s.) slutsåld
Nr 4/2006	Sibbo – hotad kulturbygd (84 s.)
Nr 1/2007	Skärgård 30 år (84 s.)
Nr 2/2007	Norra Kvarkens landhöjningsrike (68 s.)
Nr 3/2007	Finska kriget 1808-09 (108 s.) slutsåld
Nr 4/2007	Trettio årgångar med Skärgård (64 s.)
Nr 1/2008	Skärgårdssamarbetet 30 år (68 s.)
Nr 2/2008	Natur i förändring (60 s.)
Nr 3/2008	Museer i kustland och skärgård (60 s.)
Nr 4/2008	Sydbottnisk horisont (80 s.)
Nr 1/2009	Arkeologi (80 s.)
Nr 2/2009	Vårt värdefullaste kapital (64 s.) slutsåld
Nr 3/2009	Kimitoön (60 s.)
Nr 4/2009	Naturfientlig populism (72 s.)
Nr 1/2010	Skärgårdsdelegationen 60 år (100 s.)
Nr 2/2010	Korpo, ytterst i staden (72 s.)
Nr 3/2010	Energi och miljö (60 s.)
Nr 4/2010	En senhöstdag i skärgården (88 s.)
Nr 1/2011	Öborna berättar (84 s.)
Nr 2/2011	Konst och kultur (84 s.)
Nr 3/2011	Glesbygd i förändring (68 s.)
Nr 4/2011	Resurslandskapet (80 s.)
Nr 1/2012	Kaj Dahls skärgårdsarv (108 s.) slutsåld
Nr 2/2012	Mervärde i Skärgård (84 s.)
Nr 3/2012	Skutor och farleder (68 s.)
Nr 4/2012	Kvinnokraft (76 s.)
Nr 1/2013	Om jakt & fångst (84 s.)
Nr 2/2013	Från Okavango till Kuggom (76 s.)
Nr 3/2013	Uppdrag i norr (76 s.)
Nr 4/2013	Mat som hantverk (80 s.)
Nr 1/2014	Skärgårdshavet jubilerar (88 s.)
Nr 2/2014	Ur Anders Munsterhjelm's dagböcker (88 s.) slutsåld
Nr 3/2014	Föreningsaktörer i skärgård (88 s.)
Nr 4/2014	En trend att bryta (80 s.)
Nr 1/2015	Att dokumentera är viktigt (80 s.)
Nr 2/2015	Hangö – mitt i havets famn (108 s.)
Nr 3/2015	Öar och skär (88 s.)
Nr 4/2015	Kekkonen i skärgård (72 s.)
Nr 1/2016	Rosenholm, Lillmälö och Stundars (80 s.)
Nr 2/2016	Skärgårdsturism (72 s.)
Nr 3/2016	Sol och vatten (72 s.)
Nr 4/2016	Finland 100 år (72 s.)
Nr 1/2017	Konst (76 s.)
Nr 2/2017	Skärgårdens mat (80 s.)
Nr 3/2017	Dass, solkraft och hållbarhet (76 s.)
Nr 4/2017	Skärgård 40 år (80 s.)
Nr 1/2018	Vinter och is (88 s.)
Nr 2/2018	Den nya generationen (88 s.)
Nr 3/2018	Från fåglar till Pipping (72 s.)
Nr 4/2018	Våra dialekter (80 s.)
Nr 1/2019	Vandring genom nordiskt kulturlandskap (80 s.) slutsåld
Nr 2/2019	Vrak och skeppsbrott (92 s.)
Nr 3/2019	400 år på Själö (84 s.) slutsåld
Nr 4/2019	Bland tjänstemän och eldsjälar (96 s.) slutsåld
Nr 1/2020	Fiskaren och fisken (80 s.)
Nr 2/2020	Fyrar och navigering (100 s.)
Nr 3/2020	Handens verk (80 s.)

Prenumerera via www.skargard.fi eller skargard@abo.fi, tfn: (02) 215 4944. Årsprenumeration i Finland endast 46 €, utomlands 50 €. Lösnummer kostar 15 €/st inklusive porto. Prenumerationen är fortlopande tills den sägs upp.

www.skargard.fi

Skärgård

NR 4-2020, årgång 43

TEMA: Företagande och företagsamhet

Tidskrift utgiven av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi (SIÅA) för presentation av aktuell skärgårdsforskning samt diskussion kring frågor som rör skärgården och våra svenska kustbygder.

WEBBSIDA: www.skargard.fi

ANSVARIG UTGIVARE: SIÅA/Chefredaktör Nina Söderlund

REDAKTÖR: Pia Prost,
e-post: prost.pia@gmail.com
Tfn: +358 (0)50 338 1710
Postadress: Arken, Fabriksgatan 2 G,
20500 ÅBO, Finland.

Tidskriften Skärgård utkommer med 4 temanummer per år.

ÅRSPRENUMERATION (fortlöpande) kostar 46 € i Finland och 50 € utomlands. Lösnummer 15 €.

PRENUMERATIONER via www.skargard.fi
eller Anita Julin, tfn: (02) 215 4944,
e-post: skargard@abo.fi

LEDNINGSGRUPPEN FÖR SIÅA 2018-2020

Ordförande PM, utbildningsplanerare Nina Söderlund
suppl. PM, utbildningschef Mona Riska

FL, föreståndare Kasper Westerlund
suppl. FM, skärgårdsguide Charlotte von Haartman

FD, docent, universitetslärare Mikael von Numers
suppl. PM, kommundirektör John Wrede

FD, universitetslärare Blanka Henriksson
suppl. PM, utvecklingschef Gunilla Granberg

FD, docent, universitetslektor Katriina Siivonen
suppl. FM, utvecklingschef Olle Lerche

FM, koordinator Katja Bonnevier
suppl. PM, skärgårdsombudsman Sami Heinonen

PD, professor emeritus Kjell Andersson
suppl. FM, doktorand Maria Johansson

FM Julia Ajanko (FÖSS)
suppl. EM, verksamhetsledare Micaela Jansson (FÖSS)

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND
Birger Petterssons fond

Konstsamfundet

William Thurings stiftelse
Tidskriftscentralen rf.
Stiftelsen Martha och Albin Löfgrens kulturfond

LAYOUT, OMBRYTNING OCH PRODUKTION:

Cosmos Factory Ab, Åbo

TRYCK: Grano Oy, Vasa

© 2020 Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi

ISSN 0356-9381

PÄRMEN:

Äppelboden på Wattkast
Foto: Pia Prost

Berättelserna: skärgårdslivets salt och socker

Tidskriften Skärgård har under sina flera årtionden alltid haft utmärkta redaktörer. Till det viktigaste hör att vara en god skribent som använder ett rikt och korrekt språk. Men det behövs också ett oändligt antal frivilliga skribenter och då måste redaktören också ha ett stort nätverk. Ett gott öga för tidskriftens utseende behövs, kunnande för att handskas med foton och bilder, och naturligtvis, en bred kunskap om vår skärgård längs hela kusten. **Pia Prost** som är redaktör i dag har allt detta, men dessutom känner hon till också öproblematiken i Europa. Trogna läsare minns att ESIN nämns då och då, nätverket för små öar i Europa. Det är viktigt att artiklarna i Skärgård både handlar om små mycket lokala teman och om andra ösambhällens verklighet i Norden och ute i världen.

De vetenskapligt förankrade artiklarna är en självklarhet för en tidskrift vars utgivare är ett universitet. Skärgård bör också framöver vara ett fönster mot historien, mot skärgårdsbarnas vardag på 2020-talet och mot den vida världen.

Då Åbo Underrättelsers tidigare chefredaktör **Torbjörn Kevin** deltog i ett skärgårdsseminarium lite innan han avgick, påminde han alla i publiken om hur viktigt det är att sprida berättelserna om skärgården. Denna uppmaning tog särskilt vi från tidskriften på allvar, och vi har sett till att många slags berättelser om skärgårdens brokiga historia och

om dagens moderna skärgårdsliv kan läsas i Skärgård. I detta nummer är det företagarnas tur. Att vara företagare i skärgårdsområden kan likna företagandet på fastlandet, men åtminstone i Åbolands skärgård är skillnaden markant. Att få allt att fungera, trots de ibland helt otroliga logistiska utmaningarna, kräver både bred kunskap om skärgårdsförhållanden, en stor dos envishet och problemlösningskapacitet. En skärgårdsföretagare borde få medalj varje år.

När jag har gått igenom dokument från flera årtionden har jag hittat både sådant som har förverkligats i form av projekt eller kurser, men också mycket som ännu bidar sin tid. Flera gånger har det visat sig att tankar som uttalats inför publik förr eller senare blir verklighet. På ett eller annat sätt. Jag minns att bland annat att jag och Pargas stads kulturchef **Fia Isaksson** för flera år sedan utvecklade en plan på att göra Skärgårdens ringväg också till Skärgårdens kulturväg. Nästa år kan denna tanke ta ett steg framåt, då Museikortet kommer att få ett ”kulturpaket” som följer en viss rutt bland annat just längs ringvägen. Detta är en möjlighet som också andra skärgårdsområden kan satsa på, Museikortet är mycket populärt.

En annan god idé som geologen **Stig Abrahamsson** planterade i många skärgårdsutvecklarens huvuden för några år sedan, är att skapa en Skärgårdens Geopark. Om det är någonstans man kan se många olika bergar-

ter med blotta ögat så är det ju i skärgården och längs kusten. I Finland finns redan flera geoparker, men alltså ännu inte i skärgården. Särskilt ytterskärgården skulle få ett lyft av en dylik satsning, fast det till att börja med skulle ske i miniformat.

Till det ännu oförverkligade i skärgården hör också ett digitalt undervattensmuseum. Det finns otaliga vrak och annat intressant under vattenytan som vi som inte vågar eller vill dyka någonsin får se. Med dagens teknik skulle det inte vara svårt att erbjuda den upplevelsen. Material finns hur mycket som helst. Det känns lite tråkigt att besöka det fantastiska museet i Kotka och där stå och titta på många föremål som egentligen hör hemma i Åboland. Personligen hoppas jag att en del av de unika föremålen kunde lånas till Skärgårdscentrum Korpoström, som har de faciliteter som krävs för dylika unika föremål.

Till mina käpphästar hör också ett museum med utrotningshotade ljud (inte djur!) som skulle vara såtillvida enkelt att förverkliga, att det nästan bara behövs en skärm och hörlurar. Många av de ljud dagens barn inte känner till finns dokumenterade, men är svåra att hitta. Några av skärgårdens museer har redan fått tillgång till några ljud via ett projekt, så det är bara att fortsätta. Ljudet av hur skärgårdsbor lockar på alfägel eller guding. Lockrop på kossor ute på bete. Ljudet av vågor som slår mot en träbåt. Mängden utrotningshotade ljud i skärgården är (tyvärr) oändligt.

Allt detta hoppas jag Skärgård en dag får presentera.

Jag vill att tidskriften Skärgård fortsätter att inspirera sina läsare och har som mål att vara åtminstone Svenskfinslands bästa tidskrift. Med Pia Prost som redaktör vågar jag utan tvekan tro att så sker (förutsatt förstås

Skärgård

SIÅA och tidskriften tackar!
Skärgårdskämpe / Pilgrimsvandrare / Kattvän

att det finns medel som möjliggör utgivningen av denna fina produkt). Jag önskar innerligt den nya ordföranden för Skärgårdsinstitutet vid ÅA, och samtidigt den kommande chefredaktören **Cecilia Lundberg** lycka till. Jag vill tro att raden av goda skribenter som vill publicera sina alster i tidskriften fortsätter att växa.

Själv har jag också en del som jag vill ställa mig i kö med...

*Nina Söderlund,
avgående chefredaktör*

En analys av företagandet i skärgården

Text: Mats Nurmio

Företagare i skärgården måste kunna anpassa sig till omgivningen och de möjligheter och begränsningar som den medför. Med hjälp av en så kallad SWOT-analys kan man visualisera styrkor och hot och hur de kan utvecklas över tiden. Hur kunde en sådan analys se ut för en skärgårdsföretagare?

En swot-analys består av styrkor och svagheter, faktorer man själv kan påverka samt hot och möjligheter som kan komma i framtiden och därför är svårare att påverka. Begreppet skärgård begränsar jag här till holmar utan fast vägförbindelse. Angränsande områden har mera karaktären av glesbygd och delar glesbygdens egenskaper.

STYRKORNA OCH svagheterna hos skärgårdsföretag är förstås företagsspecifika, men typiska styrkor är mångkunnighet och en mångsidig verksamhet. Det kan också beskrivas som påhittighet. Detta är en följd av omständigheterna, kanske också något av en tradition där man måste kunna anpassa sig till de möjligheter som står till buds. Samtidigt finns en fara för att samma egenskaper kan bli en svaghet för företaget, eftersom verksamheten kan bli splittrad och man kan förlora i effektivitet. Så det gäller att följa med varifrån utkomsten egentligen kommer.

En annan typisk styrka är en form av seghet, som också kan ta sig uttryck i förnöj-

samhet. Eftersom kundunderlaget är begränsat och verksamheten kraftigt säsongsbetonad, måste man som företagare acceptera detta och anpassa verksamheten till omständigheterna. En tredje styrka är företagets nätverk. Samarbetet mellan olika företag är tydlig i skärgården. Arbetar man helt ensam blir man på grund av avstånden lätt ineffektiv, så samarbete blir en nödvändighet.

Svagheterna är säkert ännu mera företags-specifika. Men eftersom skärgårdsföretagaren ofta är självlärd, speciellt om vi ser på verksamheter vid sidan om huvudsysslan, finns det en risk för att det finns brister i kundandet. Sådana företag får med tiden svårt att klara sig, eftersom en av idéerna med en konkurrensutsatt marknad är att höja kvaliteten på utbudet och omvänt sälla bort sådan verksamhet som inte gör ett tillfredsställande arbete.

YTTRE FAKTORER som påverkar företagen i skärgården är tydliga och bekanta. De långa transporter, säsongsvariationerna, kundunderlaget och den låga befolkningstätheten försvårar verksamheten. President **Paasikivi**

Nora och Per Wilson, dotter och far, framför Bengtskärs fyr som är en av Åbolands skärgårds största dragplåster. Familjen Wilson har sedan 1996 varit företagare på Bengtskär, men har som sanna skärgårdsföretagare flera olika ben att stå på. Lite coronakuriosa: i mitten av september hade Per Wilson varit borta från Bengtskär på kortare ärenden endast tre gånger sedan mars. Foto: Pia Prost

konstaterade att man inte kan påverka sitt geografiska läge – därför måste man anpassa sig till det. Detta gäller i högsta grad företaget i skärgården.

Följden av de långa transportererna är att det i praktiken inte kan uppstå en storindustri i skärgården, på gott och ont. Ju större verksamhet, desto mer beroende blir man av goda förbindelser. Också tillgången på arbetskraft är en begränsande faktor för företagets tillväxt. Å andra sidan är småskaligheten en styrka, som jag senare ska återkomma till. En fungerande och smidig förbindelsebåtstrafik som beaktar företagets behov är viktig för att i någon mån underlätta företagsverksamheten.

Den intensiva sommarsäsongen och den lugna vintern är ett faktum i skärgården. Man kan se det som ett hot, men lika bra kan det uppfattas som en möjlighet. Det är främst de fritidsboende som sätter ramarna för säsongen. De flesta företag i skärgården är mer eller mindre direkt beroende av den köpkraft som fritidsboende hämtar med sig. Parallellt till rytmen i agrarsamhället är tydlig fast orsaken är en annan. Att rytmen följer naturens gång, med den intensiva perioden under den ljusa årstiden, tror jag är sunt. Att de flesta människor arbetar med en omvänd rytm – med mycket arbete under den mörka årstiden – är en följd av industrialiseringen. En motstridighet som vi kanske inte helt kan se följderna av. Problemet för skärgårdsföretagaren är att kontrasten mellan årstiderna är så stor. För att komma till en acceptabel årslön tvingas företagaren själva jobba oskäligt långa dagar under den korta säsongen. Helheten skulle inte gå ihop om man anställer flera, trots att arbetsmängden i sig skulle kräva det.

KUNDUNDERLAGET FÖR skärgårdsföretagen bygger alltså långt på de fritidsboende och på turister, som uttryckligen kommer

till skärgården för den unika naturen. Föroreningen av våra vatten, som konkret syns i algbloomingarna, hotar därför också näringsverksamheten i skärgården. Därför är alla insatser som görs för att minska näringsbelastningen i Östersjön, och mera lokalt i Skärgårdshavet, av stor betydelse också för företagen som verkar här.

FÖRETAGEN SVARAR normalt på ett behov hos kunderna. I dag finns detta behov i skärgården utpräglat inom servicenäringarna. Som exempel kan nämnas behovet av förvaring och underhåll av båtar, vilket fortsättningsvis ökar och minst lika bra kan skötas i skärgården som på fastlandet. En annan växande sektor är underhållet av sommarstugor. Eftersom de blir allt större och allt bättre utrustade, ökar behovet av underhåll och tillsyn. Det samma gäller skötseln av tomtorna, bryggorna med mera, vilket ger nya arbetsmöjligheter. I år har efterfrågan på hyreshus varit klart större än utbudet. Om detta intresse håller i sig finns det goda möjligheter att utvidga också denna serviceform.

Traditionellt har byggsektorn varit viktig för skärgårdsföretagen och fortsättningsvis ger den mycket arbete. De äldsta sommarstugorna behöver redan grundrenoveras och det leder ofta till omfattande tillbyggnader, så säsongen är intensiv och ger samtidigt arbete åt transportföretagen.

Kustfisket har länge varit på tillbakagång och yrkesfiskarna är få. Detta trots att fiskstammen i sig inte har minskat. Visserligen har skarven och sälarna de senaste åren försvårat arbetet för fiskarna, men efterfrågan på färsk ädelfisk är god, så förutsättningen för att arbeta med fiske finns. Bra lösningar på hur man kunde få nya yrkesfiskare till skärgården efterlyses.

NY TEKNIK med goda dataförbindelser och till exempel 3D-teknik öppnar för helt nya

”

PRESIDENT PAASIKIVI KONSTATERADE ATT MAN INTE KAN PÅVERKA SITT GEOGRAFISKA LÄGE – DÄRFÖR MÅSTE MAN ANPASSA SIG TILL DET.”

möjligheter till företagande i skärgården. Det ger de kreativa branscherna kanaler att marknadsföra sig, det ger specialister möjlighet att arbeta i en fin miljö och det ger det länge omtalade distansarbetet en möjlighet. Eftersom olägenheten med avstånden för många plötsligt inte är en olägenhet längre, har skärgården goda möjligheter att locka till sig nya företagare. Från att skärgården länge hållit på att avfolkas, kan problemet istället bli en brist på bostäder till skäligt pris. Hittar vi en lösning på det – i kombination med en fortgående utveckling av förbindelsetrafiken – har företaget i skärgården alla möjligheter att utvecklas och förnyas.

Trots att det finns försvårande faktorer för skärgårdsföretagande, finns det alltså också många möjligheter. Frågar man företagare om fördelen med att verka i skärgården är ett av svaren alltid naturen och omgivningen. Till det kan man ännu sätta själva ordet skärgård, som är ett närmast oslagbart varumärke i marknadsföringen. Ordet ger så gott som enbart positiva associationer i form av småskaliga och greppbara samhällen med en mångsidig och tilltalande natur. Eftersom människan gör sina val främst på basen av känslor är dessa associationer viktiga att värna om.

MATS NURMIO

är företagsrådgivare i Kimitoöns kommun

040- 053 9179
mats.nurmio@kimitoon.fi

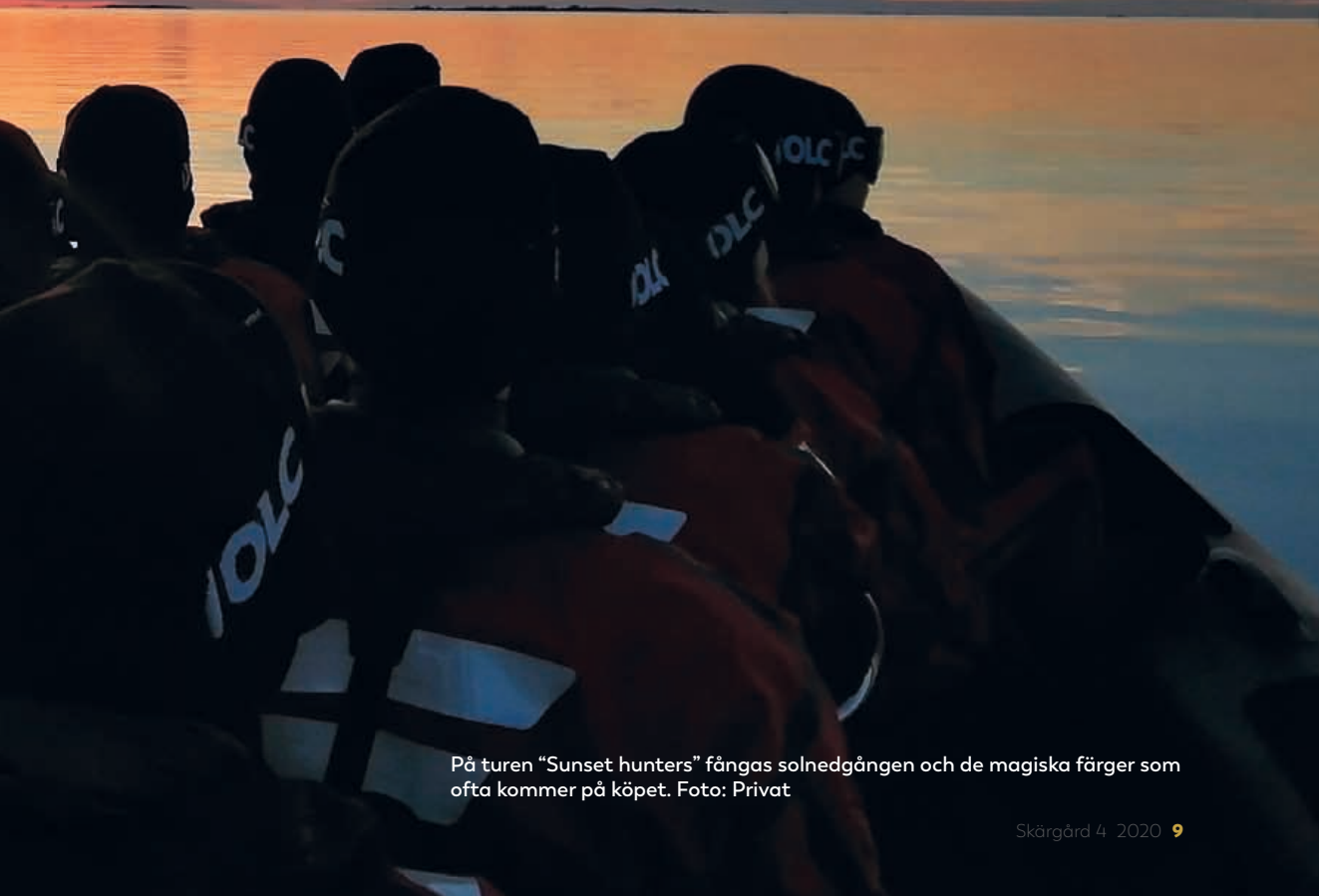

ARTIKELFÖRFATTAREN

Kvarkens skärgård är Marias och Joakims passion, intresse och arbete

Text: Kirsi Tikkanen

Skärgården i Kvarken är Finlands enda naturarvsobjekt på Unescos internationella världsarvslista. Det vackra och unika området fick Molpeparet Maria Stenbacka och Joakim Nygård att förverkliga sin dröm och göra sin hobby till sitt arbete.

På turen "Sunset hunters" fångas solnedgången och de magiska färger som ofta kommer på köpet. Foto: Privat

Maria Stenbacka och Joakim Nygård njuter av att deras båt hobby blev ett jobb. De vill arbeta för sin dröm och ständigt utveckla sin företagsverksamhet så att den kan gynna hela Molpeområdet. Foto: Privat

Vardagsrummet i Molpeparet **Maria Stenbackas** och **Joakim Nygårds** hem domineras av två element. Det ena är en fotoförstoring av fyrön Strömmingsbådan och det andra är den stora glasväggen med utsikt rakt över havet. Havet och Kvarkens skärgård är parets passion, intresse och numera även deras arbete.

Paret flyttade till Molpe i Korsnäs kommun i Österbotten för fyra år sedan, men drömmen om ett eget företag som anknyter till hav och båtliv hade funnits i tankarna redan under en längre tid. Idén blev verklighet då paret äntligen hittade en tillräckligt stor ribbåt med 12 platser på en båtförsäljnings-sajt på nätet. En ribbåt är en gummibåt med hårt botten som på grund av sin sjöduglighet även används av polisen, försvarsmakten och sjöräddningen. Båten har två motorer på 275 hästkrafter vardera och en topphastighet på cirka 53 knop.

– Tidigare hade vi bara hittat mindre ribbåtar till försäljning, så jag sa åt Maria att nu får hon bestämma om vi vill ha den här eller inte, berättar Joakim och ler.

Maria ville ha båten och så fick företaget sin början sommaren 2020. För många företagare har coronaepidemin varit en utmaning, men för parets företag West Coast RIB Charter har det varit tvärtom.

– På grund av coronaläget började människor föredra närturism och fundera på vad man kan göra i de egna hemtrakterna. Vi befinner oss söder om Unescos världsarvsområde och här finns det inte lika mycket turistföretagsverksamhet som i den norra delen av området. Under sommaren hade vi dubbelt fler kunder än vi väntat oss, berättar paret.

Nu ordnar företaget båtutflykter bland annat till närliggande fyrar samt annat program, där kunderna kan testa på att flyta i torrdräkt, paddla och njuta av en picknick. Företagarparet gör inte allt själva, utan tanken är att samarbeta med andra lokala företagare. Företaget erbjuder färdiga paket men de skräddarsys efter kundernas egna önskemål.

– Vi vill att det här ska gynna hela regionen – inte bara oss. Vi skaffar till exempel picknickkorgarna till våra utflykter från en lokal restaurang. Något vi saknar är in-kvarteringstjänster, påpekar Maria.

Företaget har fått förfrågningar om huruvida det skulle vara möjligt att starta båtutflykterna från Vasa, på 40 kilometers avstånd, men för paret är det viktigt att stanna kvar i Molpe. En orsak till detta är också att det är kortare väg till fyröarna och här har de utrymmen för förvaring av utrustningen, såsom torrdräkter och flytvästar.

– Men framför allt vill vi utveckla Molpe och visa besökarna vilken fin skärgård vi har här. Även om man åkt på båtutflykter på andra håll i världen är det inte likadant som här.

ÄVEN MÅNGA från grannkommunerna har varit förtjusta över vad de sett. Kvarkens skärgård är grund och stenig och därför krävs det skicklighet och kännedom om skärgården för att åka båt i området.

– Vad vi vet finns det inte motsvarande båtar någon annanstans i Österbotten. Många är vana vid att fiska och jaga i trakterna men vi lider av en blindhet när det gäller det egna området. Vi har bara vant oss vid att dess skönhet och unika drag inte ses som en potential, funderar företagarparet.

Ribbåten, en gummibåt med hårt botten, har två motorer på 275 hästkrafter vardera och en topphastighet på cirka 53 knop. Foto: Christoffer Björklund

Företaget har fått en bra start men Joakim tänker inte nöja sig med det, utan vill att företaget växer och utvecklas. De måste få besökarna att komma på nytt, vilket kräver att företaget ständigt utvecklar och förnyar innehållet för båtutflykterna. De vill också locka utländska turister – sedan då det finns bättre möjligheter för det. Det tredje målet är att utveckla verksamheten så att den kan ordnas året runt.

– Sommaren var väldigt hektisk, emellanåt arbetade vi sju dagar i veckan. I ett skede bestämde vi oss för att inte tala om jobbet efter klockan 19, men då hade vi suttit tysta ända fram till läggdags glömdes beslutet bort, skojar Joakim.

– Vi är ett bra team och eftersom det här är vår dröm känns det inte som ett arbete.

Tidigare hade vi inte riktigt tid med båtliv men nu kan vi inte tacka nej till det, tillägger Maria.

Joakim har en lång erfarenhet av båtliv och frivillig sjöräddningsverksamhet. Han kör båten och fungerar som befälhavare, men han vill påminna om att han inte skulle klara sig utan Maria.

– Maria sköter om utrustningen, tankningen av båten, picknickkorgarna och andra praktiska saker.

Hon är med som navigatör på de flesta turer, man är alltid två i besättningen.

FÖRETAGET HAR beviljats investeringsstöd från den lokala Leader-gruppen Aktion Österbotten. Aktion Österbotten stöder

Ön Strömmingsbådan är viktig för Maria och Joakim och en av de destinationer som företaget erbjuder turer till. Foto: Sven Söderman

främst minimikro- och mikroföretag i Kust-Österbotten. Vid sidan av investeringar kan finansieringen användas också för utvecklande och experthjälp som behövs då man startar upp företagsverksamheten. Bidraget till West Coast RIB Charter var inte avgörande för att grunda företaget, konstaterar paret, men det blev möjligt att framskrida snabbare i planerna och gjorde också företagarna säkra på att deras idé sågs som trovärdig.

Maria och Joakim har som mål att erbjuda besökarna en övergripande upplevelse och därför är det viktigt att finslipa produktpaketen. Det här är även en orsak till att företaget tar emot endast ett visst antal kunder per dag. Båda har märkt att besökarna är intresserade av fyröarnas och områdets historia.

– Det är något vi absolut borde studera mer själva. Öarna har en intressant kul-

turhistoria som förtjänar att bli berättad, tillägger Maria.

Det är tydligt att området är viktigt för både Maria och Joakim, men varför har de valt just en fotoförstoring av Strömmingsbådan på väggen i sitt vardagsrum?

– Min farfar och min pappa har utfört byggnadsarbeten på Strömmingsbådan. Därför har ön varit viktig för mig ända sedan jag var liten, motiverar Maria.

– Vi har besökt till exempel Bengtskärr och Utö. De är större ställen men för oss är Strömmingsbådan plats nummer 1. Det är så speciellt, tillägger Joakim.

KIRSI TIKKANEN

är kommunikationsplanerare på Leader Aktion Österbotten och Leader Yhyres

050 336 9020
kirsi.tikkanen@yhyres.fi

ARTIKELFÖRFATTAREN

Butiken på Kökar är helt nybyggd. Foto: Anja Kuusisto

Kökarborna visade att det är möjligt – ny butik på fem månader!

Text: Ester Laurell

I augusti 2017 säger ägaren till den dåvarande butiken Herrick Ramberg i en intervju: "Idealet är att ha öppet sex dagar i veckan, men det är inte ekonomiskt vettigt på vintern med det kundunderlag som finns på Kökar". Drygt fyra månader senare stängs butiken på Kökar, och det är ett dråpslag mot ett litet samhälle. Men kökarbor och andra gick samman och visade att det är möjligt. På fem månader fick Kökar en ny butik.

Driftiga Rainer Eriksson är ordförande för det bolag som förvaltar nuvarande byggnad. Foto: Ester Laurell

Handelsmannen Raimo Virta drivs av att göra nytta. Foto: Ester Laurell

Jag söker snabbt på Kökar och butik i tidningen Ålands arkiv och hittar olika artiklar från 2008 framåt: om två butiker på ön, "Nu lämnar de butiken på Kökar", "Driva butik på Kökar är en livsstil", "Kökarbutiken stänger om en vecka". **Gunnar Sundström**, kommunfullmäktiges ordförande, säger i januari 2018: "Det måste lösas, och det finns en enighet att lösa den här frågan". Avvägningen var mellan att ta över den gamla byggnaden eller bygga nytt.

En enorm gemensam insats sätter igång med bland andra kommundirektör **Johan Rothberg**, **Siv Relander**, **Johannes Jansson** och **Rainer Eriksson** i spetsen. Efter en inspektion tas beslutet att bygga helt nytt. Och nu går sakerna slag i slag, som om alla goda makter vill samverka. En öppen aktieemission, 400 euro per aktie, med målet att samla in 50 000 euro väcker en reporters förundran: "Är det möjligt på så kort tid?", frågar han. Johan svarar: "Det är upp till Kökarborna och andra som vistats i kommunen att avgöra om det här är möjligt".

Och visst var det möjligt! 160 000 euro kom in – mer än tre gånger det önskade beloppet, och det på mycket kort tid.

– Det gick långt över förväntan. Alla kökarättlingar gick igång, berättar Rainer

Eriksson, ordförande för Majliden Ab, det bolag som förvaltar nuvarande byggnad. Det var då vi insåg att det här kommer att gå.

Med många gemensamma möten, en effektiv arbetsgrupp, 30 procents investeringsstöd från Ålands landskapsregering, en ledig arrendetomt centralt i Karlby bredvid det nybyggda bageriet, ett glapp i produktionen hos samma byggfirma som gjort bageriets element, lokala entreprenörer som prioriterade bygget, en välfungerande butiksinredning som skulle bytas ut i en stor livsmedelsbutik på fasta Åland – allt detta gjorde det möjligt att få en butik från 0 till 100 på mindre än fem månader.

Det är en häpnadsväckande synkronicitet som jag får ta del av denna oktobereftermiddag, där jag sitter vid ett av de två bord som utgör samlingspunkt och fikaplats i butiken bredvid träbåten och frysdysken. Bakom mig säljs kaffe för en euro. Men en central del återstår mitt i den intensiva satsningen på nybygget. Vem skall driva butiken?

Man sätter in en annons på Facebook. En kvinna i Lojo ser den och puffar på sin man, **Raimo Virta**, finskspråkig IT-tekniker och K-handelsman. De har ofta varit på Åland och tilltalas av skärgården. I mars besöker de Kökar för första gången – och nappar: "Wow, det här är en helt annorlunda plats".

Åsa Gottberg-Jansson (i kassan) och Julia Ponthin hör till de fem som sköter ruljansen i butiken. Foto: Ester Laurell

Det är rätt läge även för dem att flytta till skärgården.

När Raimo väl börjar finns det inte en enda vara på hyllorna, och butiken ska öppna till midsommar.

Han kan inte heller svenska. Men han utstrålar lugn och vänlighet, verkar vara en jordad människa.

Och nu har han snart jobbat 2,5 år. Hur har det varit? Hur har det gått? undrar jag.

– Tiden går fort, säger Raimo. Det har varit en givande tid och jag har fått göra det jag vill, och vi har lyckats. För det vet man aldrig. Det har varit intensivt. Förra sommaren sålde vi på fyra dagar lika mycket som under hela januari. Den här sommaren är ännu bättre med fler finländska turister. Kökarborna vet att alla produkter inte alltid finns, men turister har svårare med det.

– Språket har varit min största utmaning, och jag tränar alla dagar. Allt det andra har varit bekant, det som hör ihop med att

vara köpman. Och här på Kökar har alla varit vänliga och hjälpsamma. De största glädjeämnena har varit människorna och naturen. Jag får förverkliga alla möjliga idéer och använda min skaparlust.

Raimo slår ut med handen och berättar om nygräddad pizza man får beställa – den enda säkra varma maten året om, eftersom butiken alltid är öppen. Käpphästarna som väntar i vindfånget – hans frus idé. Alla Kökarsouvenir och -produkter som är till salu. Han har också själv tagit fram några och har fler på gång, till exempel Stalhagens öl med Kökarmotiv, som sålde slut på fem veckor. Det samma gällde den dubbelt större leveransen följande sommar.

Vad är du mest stolt över?

– Min personal, att vi kunde bygga upp den här butiken.

Första sommaren var det han och hans fru som gjorde allt. Från hösten kom **Åsa Gottberg-Jansson** med och småningom även **Josefina Sundberg**, Åsas dotter. Nu sitter **Julia Ponthin** i kassan. Hon har tagit ett

sabbatsår efter studenten, och har jobbat här alla somrar.

– Vi är fyra och jag, men nu i vinter är jag inte så mycket här. De sköter allt så bra, säger Raimo med ett leende.

Plötsligt kommer en äldre kvinna och lutar sig fram mot Raimo och säger varmt: ”Du vet väl att du är bäst”. Det visar sig att hon också har lång butikserfarenhet och kanske därför uppskattar det Raimo gör lite extra.

Verksamheten har varit lönsam från start – det trodde ingen. De har öppet sex dagar i veckan vintertid. Nu har de fått ett avtal med Kesko att kunna sälja Pirkka-produkter till samma pris. De övriga varorna är lite dyrare eftersom man tar in så små mängder. Jag som är ny Kökarbo sedan några månader tillbaka har förundrats över utbudet. Här hittar jag Yogi-te och Nordqvists franskrustade kaffe. När jag nämner det, säger Raimo:

– Man måste lyssna på kunderna. Ta in allt de frågar efter. Prova, prova, prova. Så att du hittar det som fungerar.

Och medan vi samtalar märker jag ett annat drag, definitivt en framgångsfaktor, som kännetecknar flera på Kökar. I butiken finns trevliga Kökar-huvtröjor till salu. Jag säger att jag vill ha en sådan men helst en med dragkedja. Raimo svarar direkt att sådana säljs på caféet. Olika företag på ön samverkar istället för att konkurrera.

Raimo berättar att han drivs av att göra nytta. Skulle han ha en butik i Helsingfors och sedan lade ner, skulle ingen bry sig. Det finns alltid en annan butik runt hörnet. Men här är det viktigt, här gör jag en skillnad, säger han. Jag kan bidra till samhället.

På vägen ut stannar jag till i kassan och köper en skylt till bilen. Den ser ut som en registerskylt: ”Kökar Annorlunda”. Julia i kassan säger att närkontakten till människor är det bästa. Att man känner folk i ett litet samhälle, man bryr sig om varandra. På sommaren är det kul med alla besökare och mer ruljans. Nu när det är lugnare finns det ändå alltid saker att göra i butiken. Det här friåret och valet att vara på Kökar nära mor- mor ger henne upplevelser som aldrig kommer igen, det vet hon, hon som till vardags bor i Helsingfors.

Rainer i sin tur är mest stolt över att det har fungerat så bra och att kundunderlaget är troget. Och nu håller Majliden Ab på att bygga en ställplats för husbilar, Caravanare, på en ledig tomt bredvid butiken. Ytterligare ett ben att stå på och ett behov att fylla, som passar både köpman och styrelseordförande.

Kökar Skärgårdsbutik är värt ett besök. Välkommen!

ESTER LAURELL

är informatör för INTERREG Central Baltic-programmet. Hon prövar tacksamt på att bo på Kökar under ett år – tack vare ett års förlängt uppdrag och Corona, som ändrade arbetsrutinerna.

Ester.Laurell@regeringen.ax

Frisbeegolfbanan har under sommaren lockat kastare i alla åldrar. Här kastar Sawsan Al Monajad.

Frisbeegolf gav blomstrande talkoanda på Kumlinge

Text och bild: Satu Numminen

Med äkta företagsanda och gemensamma krafter är det möjligt att förflytta berg. Eller åtminstone röja enbuskar. Satu Numminen från ön Seglinge i Kumlinge kommun på Åland berättar om vårens utvecklingsprojekt då det bland annat handlade om att anlägga en ny frisbeegolfbana på familjens egen mark.

Minst lika viktigt som själva arbetet under ett talko, är de gemensamma matpauserna.

Turismen är en viktig basnäring för hela Åland. Mycket står och faller med den i vårt örike. Förutom direkta turistföretag är mycket av servicebranschen och hela transportklustret i behov av besökare som kunder. I annat fall räcker inte underlaget till för lönsamheten. Därför stod det tidigt klart att coronapandemin slår hårt mot Åland. I våras var goda råd dyra, när hela den kommande sommarsäsongen var i farozonen på grund av reserestriktionerna.

Ålands landskapsregering gick ut med ett erbjudande om stödpengar till den som kommer upp med en idé som skulle gagna hela Åland. Förhoppningen var att hitta ett projekt som gynnar turismen, gläder lokalbefolkningen, får människorna att uppleva den åländska naturen, ger orsak för folk att röra på sig och helst umgås i mindre grupper och utomhus, utan stora folksamlingar.

Svaret kom från föreningen Företagarna på Åland: discgolf, alltså frisbee-golf. Och inte bara en bana som tillskott till den som redan finns i Mariehamn, utan en bana i varje kommun. På Åland har kommunsammanslagningarna hittills bara resulterat i diverse utredningar, inte i konkreta hopslagningar. Därför består Åland fortfarande av 16 kommuner.

Sagt och igångsatt! Det gällde för föreningen att hitta någon i varje kommun som kunde och ville ta sig an att anlägga en discgolfbana med minst nio korgar. Denna någon kunde vara ett företag, en förening, en kommun, vilket som, bara det fanns en lämplig bit mark och vilja att greppa verktygslådan i rask takt. Målsättningen var att få banorna spelbara till sommaren, med andra ord inom två månader.

JAG BLEV en sådan Någon, bara för att det inte dök upp någon annan inom Kumlinge

kommun. Jag hade spelat frisbeegolf några enstaka gånger med barnen, men aldrig funderat över hur man bygger en bana. Jag visste inte vad jag gav mig in på men jag hade tillgång till ett lämpligt stycke mark på Seglinge, en stark tro på projektet samt – som det snabbt visade sig – ett gäng verkligt arbetsvilliga talkovänner runt mig. Projektet med stödpengar i fickan bekostade planering, korgar, skyltar och virke till utkastplatserna för varje bana som byggdes på Åland. Det själva praktiska arbetet fick var och en av banbyggarna organisera fritt bäst de ville. Visst hade jag en tro på talko från början, men omfattningen överraskade mig totalt!

Ordet talko härstammar sannolikt via finskan från det ryska ordet *toloka*, som betyder frivilligt arbete som görs av en gemenskap. Till begreppet hör alltså att talko görs kollektivt, ofta tillsammans i en större grupp och under en begränsad tid. Det hör också till att talkovärden bjuder på mat och dryck efter avslutat arbete. Förr var talkoarbete vanligare än i dag. Höbärgningen kunde skötas på talko tillsammans med granngården – först hos grannen och sen hos mig. Och den som var talkovärd bjöd alla på mat under dagen. På det här viset fick man ihop ett större gäng som hjälpte till att få jobbet utfört. Det byttes inga pengar eller talades om löner, alla jobbade utan ersättning för varandra. Förutom så kallat riktigt och nödvändigt arbete, kunde talko också gälla roliga saker. Att smycka midsommarstången är en gammal åländsk talkotradition.

Jag hade tidigare under våren 2020 fått chansen att leda en del talkoarbete i mitt arbete för Kumlinge kommun. Det gällde då att rusta upp två vandringleder i kommunen inom ett Leader-projekt lett av Visit Åland rf. Redan då fick jag erfaras att det finns oanade krafter i kojorna runt om i kommunen, det gällde bara att locka fram dem och sätta händerna i arbete! Det kan hända att

coronaläget gav oväntad skjuts på vägen när folk inte kunde träffas och umgås på vanligt sätt. Gemensamt arbete i naturen blev nämligen ett välkommet sätt att vara tillsammans utomhus och med avstånd. Inom vandringsledsprojektet arbetades drygt 400 timmar på talko under tiden februari till maj med två superfina vandringsleder som resultat. Nu kom jag och föreslog ännu mer obetalt arbete åt Kumlingeborna.

MIN UPPFATTNING är att god planering är minst lika viktigt som slutresultatet för ett väl genomfört talkoarbete. Det gäller att se till var och ens styrkor, fördela grupper och uppdrag rätt och framför allt ge varje talkodeltagare möjlighet att välja sin egen uppgift. Alla jobbar bäst om de trivs med både uppdraget och sällskapet. Talkoarbete ska vara givande och roligt, var och en ska känna sig sedd och nyttig. En annan viktig ingrediens i talkotrivselsen är bra information. Det är motivationshöjande att känna till syftet med arbetet, hur det ska göras och hur tidtabellen ser ut. Detta gäller så väl projektet i sin helhet, som arbetet för den aktuella dagen: vad är dagens uppgifter och när samlas vi för kaffepaus.

Vi byggde Seglinges egen frisbeegolfbana på 382 timmar. Timmar som var roliga och givande på många sätt. Gänget bestod av bybor, sommarseglingebor, vänner från både öst och väst, nya bekantskaper, barn och vuxna – helt enkelt en blandning av arbetsivrigt folk med ett gemensamt mål: utvecklingen av Seglinge.

Vi röjde skog och enbuskar, tuggade ris till flis med en traktordriven flistugg för att förbättra skogsvägen på området och borrhade hål i berg. Vi byggde utkasten, riktade upp dem, täckte dem med trädäck, monterade korgar och skyltar och röjde lite till. Arbetet i sig innebar inga svåra moment – inte när man är omgiven av folk som är födda med bormaskin och såg i händerna. Jag fascinera-

Kumlingeborna gick man ur huse under våren för att tillsammans röja väg för Seglinges nya frisbeegolfbana.

des gång efter annan över hur mina händiga skärgårdsgrannar tog sig an uppgift efter uppgift av varierande slag, praktiska arbetsmoment som de aldrig gjort förut och – åtminstone till synes – utan att tveka, tvärtom riktigt proffsigt. För vem hade monterat frisbeegolfkorgar tidigare? Ingen av oss i alla fall, men bra gick det! Och så alla verktyg som vi använde, allt från traktor och flistugg till skruvdragare, vinkelslip, motorsåg och elverk. Det vi inte hade hemma tog grannarna med sig när de kom på talko och så var det bara att kicka igång.

Jag skaffade mera virke, stolpskor, vinkeljärn, gängstång, bultar, muttrar, olika sorters skruvar och ankarmassa. Soppor, smörgåsar, rabarberpaj och kaffe. Det är självklart att det ska finnas mat åt folk som ger av sin egen tid! Liksom material och verktyg så det räcker till alla och arbetet löper på.

Att anlägga en frisbeegolfbana är alltså helt klart förknippat med en del materialkostnader, även om själva projektet täckte kostnaderna för bland annat arkitekten och själva korgarna. De övriga kostnaderna, som uppgår till cirka 3000 euro, står jag och mitt företag för. Inte för att jag har tänkt syssla

med frisbeegolf själv, men för att bygden ska kunna erbjuda flera aktiviteter åt både bofasta, fritidsfolk och för turister. Med detta vill jag visa att jag tror på framtiden i skärgården, både gällande turismen och gällande fortsatta verksamheter på lilla Seglinge. På Seglinge växer mina tre barn upp och de deltar allt vad de hinner och kan i alla dessa talkoprojekt som utvecklar, inte bara orten, utan någonstans också oss själva.

JAG VILL att mina barn ska känna att värdet det gemensamma ger för många är viktigare än det som enbart gagnar dem själva. För visst känns det ofta så att det egna blivit allt viktigare? Egentid har blivit något heligt i dagens värld! Det ska vara egna fritidsintressen, eget utrymme, egna resor med egna vänner, egna pengar och igen egen tid. Att dela och samsas är inte på topp. Ingen vill binda sig till någon annans behov, vare sig det gäller att lova bort sitt veckoslut till gemensamma projekt eller trängas på stugan med andra. Det är liksom bäst med eget revir och egen tid. Bäst för vem, undrar jag. För en själv, brukar svaret vara. Så tror man. Men är inte det gemensamma det bästa ändå? För alla och för var och en i gemenskapen? Åtminstone på lång sikt.

Mycket virke och arbetstimmar gick åt under kort tid.

Frisbeegolfbanan på Seglinge blev klar på världsrekordtid. På tre veckor var den spelklar och de första spelarna började dyka upp. Vi bjöd in Kumlinge skola på vårutflykt för att komma och testa banan. Och så har det fortsatt. På en månad i somras besöktes banan av drygt 700 spelare – vem hade trott det när vi slog in den första spiken? Också under hösten har banan fortsatt att locka spelare.

Hur lyckades detta så över förväntan och på så kort tid? Hur är det möjligt att sammanlagt ett tjugotal personer kunde tänka sig att sätta hela långa dagar på slitsamt skogs- och byggarbete precis då våren är som vackrast? Då ska vi dessutom minnas att en del av dem under samma vår jobbat lika hårt med vandringsledsprojektet. Hur kunde vi under en ynka kort vår enbart med talkoarbete få till stånd så här mycket förbättringar och utveckling i en och samma kommun? Dessutom mitt i en pandemichock.

Nu vet jag att talkoandan fortfarande lever, det gäller bara att ta vara på den! Både för att få till stånd en utveckling med minimal budget och för att vi alla mår bra av att vara till nytta, vara behövda och samlas kring ett gemensamt mål. Dessa projekt på Kumlinge och Seglinge har verkligen bevisat att det finns folk som är beredda att sätta det gemensamma bästa före sitt eget bästa. Vi är många som tror på framtiden och som litar på att det finns vandrare och frisbeegolfare också nästa år och många år efter det!

Lär mer om satsningen på frisbeegolf i de åländska kommunerna på www.foretagare.ax

SATU NUMMINEN

är skärgårdsaktivist med företagsam familj på Seglinge, Åland. Tänder snabbt på alla fyra cylindrar, ser optimistiskt på nya realistiska ideer som med fart kan förverkligas för byns bästa.

satu.numminen@gmail.com
Tel. 040 506 12 99

ARTIKELFÖRFATTAREN

Pörtö hör till de klassiska bryggorna vid Christinas rutter. Här är butiksbåten på väg in från Kajholmsfjärden till ångbåtsbryggan. "Hon var vackrare innan styrhytten flyttades akterut, men Christina i dag är en praktisk och sjöduelig båt", säger Siw Ahonen. Foto: Thure Malmberg

Finlands sista butiksbåt har kort men intensiv säsong

Text: Thure Malmberg

För sommarlediga barn i skärgården är butiksbåten identisk med glass. Få saker väcker så mycket "Vi på Saltkråkan"-stämning som när butiksbåten Christina lägger till vid bryggorna i Sibbo skärgård.

Redan mot slutet av 1930-talet drev handelsman **Frans Winberg** på Simalö i Sibbo skärgård en butiksbåt i trafik mellan östra Helsingfors och västra Borgå. På grannön Granö tyckte den lokala handelsmannen **Vera Winberg** tillsammans med svågern **Pehr Winberg** att idén var god. De skaffade en båt som byggdes om till flytande butik. Hela släkten jobbade med företaget och för

drygt 50 år sedan ryckte Veras döttrar **Christina** och **Siw** in på allvar.

När Winbergs 1972 lät bygga en egen specialritad butiksbåt i Summa – klassisk byggnadsplats för större träbåtar i östra Finska viken – döptes nybygget till Christina efter familjens yngsta dotter. Tillsammans med systemen Siw bildade hon stommen i besättningen bestående av släkt, pojkvänner och familjemedlemmar. Logistiken med varule-

Siw Ahonen i sitt rike: ombord på butiksbåten Christina utnyttjas alla utrymmen. Hyllor med mjöl och godis omger stora kyl- och frysboxar, och på däck staplas öl, gasflaskor och torrströ. Foto: Thure Malmberg

Det vankas glass vid Kitö brygga. Foto: Katja Bonnevier

veranser gjorde att både butik och butiksbåt småningom flyttade över till Björnsö på fastlandssidan.

Med tiden utbildade sig Siw till fysioterapeut och jobbade länge i Helsingfors som lärare i ämnet. Alla somrar veks ändå i första hand för butiksbåten. När Christina flyttade till Sverige kom båten att kräva allt mer av storsyster Siw som stannat kvar i Finland.

Förstående arbetsgivare vande sig vid att Siw ofta behövde skarva sommarledigheten med några extra veckor för att kunna sköta lager och försäljning på butiksbåten. Själva trafiken sköttes av sambon och manliga släktingar. Brodern **Stig**, senare avliden, skapade också det smeknamn Siw Ahonen är bäst känd genom: "Dockan".

Butiksbåten Christinas rutt

	= Mån, ons, fre
	= Lör
	= Tis, tors

Mellan Villinge och Lekholmen ("Karamellholmarna") i väster och Kalvön i öster sträcker sig butiksbåten Christinas rutt sommartid, numera ändå bara vardagar och med stopp när skolorna börjar. Grafik: Hufvudstadsbladet 2000, med vederbörligt tillstånd. Rutten är i stort densamma i dag, men numera anlöps också Kitö i Sibbo skärgård.

– Han tyckte jag såg ut som en docka när föräldrarna kom hem med mig som nyfödd, säger Siw. Så därför blev jag helt enkelt Dockan.

ÄNNU FÖR tjugo år sedan körde Christina sex dagar i veckan, men under senare år har lördagsturen fallit bort. Och medan man länge körde ända in i september är det numera slut vid skolstarten i mitten av augusti.

Alla har inte en frys på sommarstället, så när butiksbåten kommer är det tradition att njuta av en glass. Samtidigt träffar man kompisar och bekanta. Ofta kan man också, som till exempel på Pörtö, plocka upp dagens post som kommit med förbindelsebåten lite tidigare på dagen.

På 1900-talet var öl en stor artikel också i butiksbåten, men det har förändrats.

– I dag är det glass i olika former och jordgubbar från **Christer Lindqvists** odlingar

i Massby, Sibbo, som gäller. Förr hade vi också ofta jerrykannor med bensin ut till holmarna, men det har försvunnit. Gasen försvinner också sakta i takt med att skärgården elektrifieras, men torrströ för kompostering är viktigt, säger Siw Ahonen.

Under fem dagar i veckan blir det långa arbetsdagar för alla på butiksbåten. Dagen börjar ofta vid femtiden på morgonen, då båten ska lastas med varor. Tillbaka vid hembryggan på kvällen ska båten tömmas, städas och tankas och eventuella tekniska problem åtgärdas innan man på nytt börjar fylla på hyllor och diskar för en ny skärgårdstur.

CHRISTINA KÖR två rutter, en västlig och en östlig. Pörtö, Fagerö och Svarta hästen är traditionella ångbåtsbryggor med stamkunder. På Pörtö anlöps också skolbryggan dit posten kommer. Torra Hästen ett stycke från sin svarta namne har under senaste år blivit en mycket stor brygga med kunder från drygt 100 små stugor.

Christina. Foto: Thure Malmberg

Lekholmen med omgivande öar i väster kallas ombord Karamellholmarna, de används ofta som lägerplatser och godis går bra åt här. Kitö ligger långt i öster på fastlandet i Sibbo men vägen till närmaste butik är så lång och krokig att butiksbooten blir för många det naturligaste alternativet.

Att Christina kanske inte är någon guldgruva utan snarare en livsstil kan man gissa

sig till. Hur coronapandemin nu påverkar livet nästa år vet man inte heller.

Siw Ahonen och hennes familj kring butiksbooten Christina har under alla år sedan starten haft en ledstjärna för fortsättningen:

– Vi ser nu först hur julen blir och planerar sen, säger Siw Ahonen.

THURE MALMBERG

har jobbat 30 år på HBL som reporter och biträdande redaktionschef. Han har varit medarbetare till Tidskriften Skärgård i över 20 år och har författat ett antal böcker, främst om skärgård och sjöfartshistoria.

040 5936269
thuremalmberg@yahoo.se

ARTIKELFÖRFATTAREN

BÄSTA PRENUMERANTER

Vi är mycket tacksamma om ni via ÅA:s nätbutik på hemsidan shop.abo.fi betalar er prenumerationsavgift för inkommande år. På så sätt kan vi spara in dyra postavgifter. Den som inte betalat sin prenumeration på nätet inom mars månad, får en faktura som vanlig postförsändelse.

Välj Tidskriften Skärgård från "Produkter". Prenumeranter på Åland skall vid leveransuppgifterna i rullgardinsmenyn ange "Åland" som land, för att få avgiften momsfrött.

Om du inte tidigare har uppgett din e-postadress får du gärna meddela den till skargard@abo.fi, tack!

Foto: Viveka Rabehl

Oväntat stor potential inom skärgårdens besöksnäring

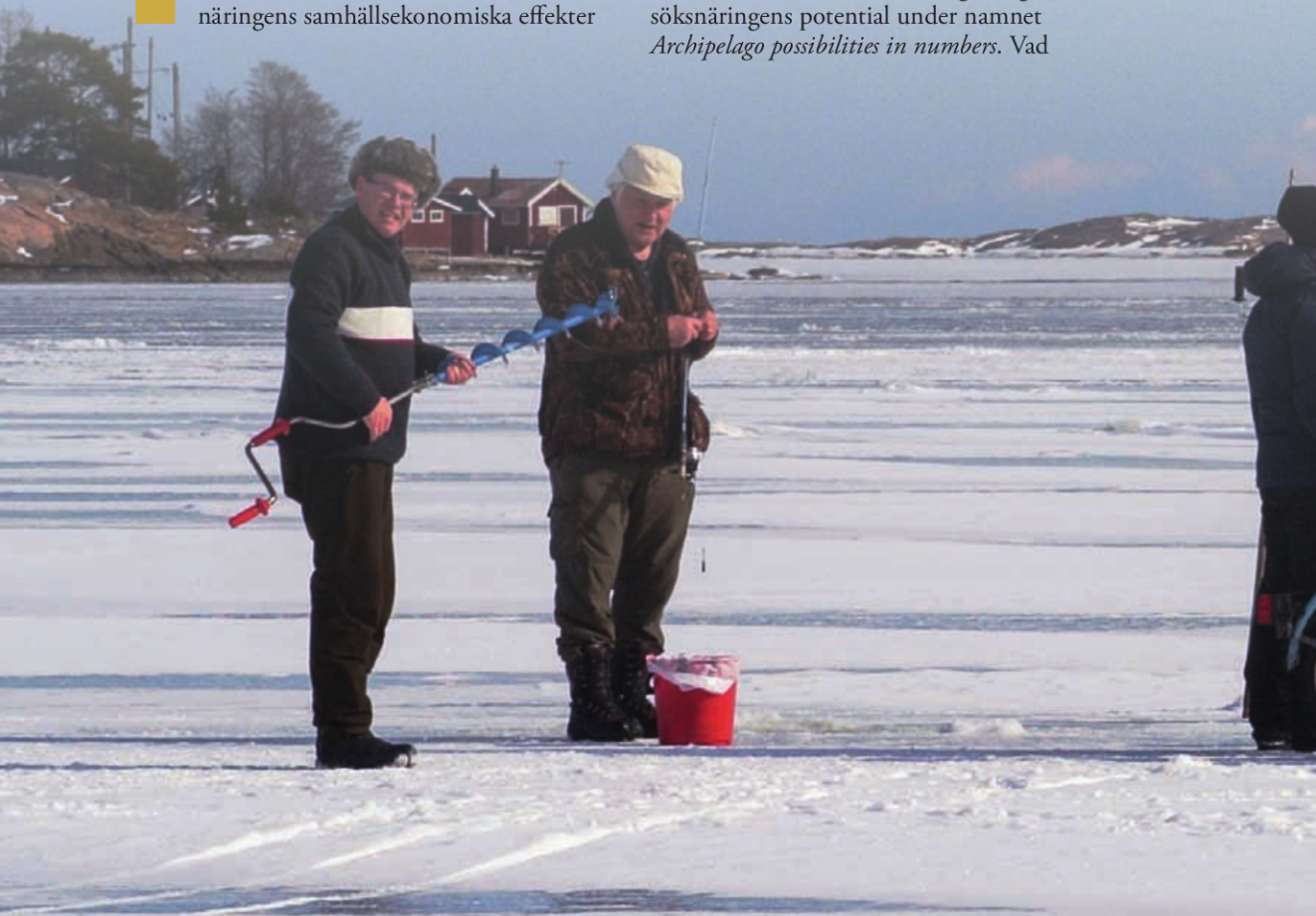
Text: Annastina Sarlin

Besöksnäringen är en av de främsta tillväxtnäringarna i världen. Frågan är hur hela vidden av coronapandemin kommer att inverka på turismen? Redan nu har intresset för nationalparker, friluftaktiviteter och vistelser ute i naturen ökat. Efterfrågan på friluftskläder och utrustning är stor och trenden att "hemestra" eller att fira semester i hemlandet är det givna alternativet.

skärgården görs många ansträngningar för att utveckla besöksnäringen, men om de inte möts med strukturella satsningar uteblir de långsiktiga resultaten. Orsaker till detta kan vara att besöksnäringens samhällsekonomiska effekter

och infrastrukturen inte matchar besöksnäringens behov.

År 2019 påbörjade Nordiska skärgårdssamarbetet (NSS) en utredning kring besöksnäringens potential under namnet *Archipelago possibilities in numbers*. Vad

bidrar besöksnäringen med till skärgården i konkreta siffror och vad har turismen för tillväxtpotential – i arbetstillfällen, rekreationsvärden och övrig samhällsnytta? Utredningen omfattade samtliga kommuner och områden utan fast vägförbindelse inom NSS verksamhetsområde. En helhetsbild skapades genom att analysera statistik för förbindelsebåtar, övernattningar samt försäljning av produkter och tjänster.

Med resultaten vill man påvisa hur viktig besöksnäringen är för skärgården och på hög nationell nivå presentera turismbranschens betydelse. Resultaten är framtagna skärgårdsvis för Åland, Stockholm och Åboland.

ÅLAND BERÄKNAR värdet av besöksnäringen enligt inkomst- och utgiftsmodellen. Landkonsumtionen år 2018 var 104,5 miljoner euro. Den vidaste definitionen av turism, som utöver det ovannämnda inkluderar de

åländska företagens turistinkomster utanför Åland och åländska passagerarredierers totala försäljning till turister, ger en uppskattning på 220 miljoner euro för år 2018. Detta är 18,4 procent av Ålands BNP. Tack vare att Ålands statistik- och utredningsbyrå vart femte år genomför denna utredning har man tillgång till statistik – motsvarande exakta beräkningar finns inte att tillgå i de övriga områdena i undersökningen.

I Stockholms skärgård samt Östergötland och Upplandskusten spenderas 600–800 miljoner kronor årligen på konsumtion relaterad till besöksnäringen. Av detta spenderas 400–600 miljoner på öarna. Cirka 300 miljoner kronor tillkommer årligen i restidsnytta (värdet av tidsuppföringen från skärgårdsbesök), tusen årsarbetstillfällen inom skärgårdarnas hotell- och restaurangbransch och 220–250 miljoner kronor i skatteintäkter från arbetstillfällen och konsumtionskat-

Vinterfoto från Torrö Skärgård. Foto: Carl Hamilton

ter. Alltså en miljard svenska kronor, drygt 98 miljoner euro.

I Egentliga Finland, Nyland och Kymmene-dalen saknas tillförlitliga uppgifter för att estimerar värdet av besöksnäringen i områden utan fast vägförbindelse. Forststyrelsens besökarundersökningar och beräkningar i södra Finlands nationalparker är för tillfället de enda uppgifter som finns att tillgå. För Skärgårdshavet uppskattas de regionala inkomsteffekterna till 7 miljoner euro (år 2019). Motsvarande enkät och undersökning från Ekenäs nationalpark år 2012 gav ett resultat på 2,5 miljoner euro. Samma år beräknades Östra Finlands nationalparks ekonomiska effekt till 650 000 euro.

SVENSKA STATISTIKCENTRALEN får uppgifter om olika företags omsättning och årsverken via Skattestyrelsen och Patent- och registerstyrelsen. Företagarna uppger själva branschkoderna för sin verksamhet, vilket döljer ett mörkertal för speciellt inkomster kopplade till besöksnäringen. Många turistföretagare i skärgården är ursprungligen fiskare, jordbrukare eller byggarbetare som breddat sin verksamhet för att också erbjuda inkvartering. Branschkoderna ändras sällan och blir ofta missvisande, eftersom turismverksamheten ofta är en sidoinkomst. Dessutom ingår inte inkvartering med färre än 20 bäddar i den nationella statistiken, så uppgifterna om besöksantal, övernattningar och omsättning motsvarar inte verkligheten.

Enligt beräkningar för området i Sverige skulle inkomsteffekterna bli betydande, om besöksantalet i juni, september och oktober skulle öka med 20 procent. Gästnätternas antal skulle öka med 18 procent. Den ekonomiska potentialen skulle motsvara en ökning på 129 miljoner kronor i årlig konsumtion. Av dessa skulle 93 miljoner tillfalla skärgårdsöarna. Det skulle betyda 180 fler

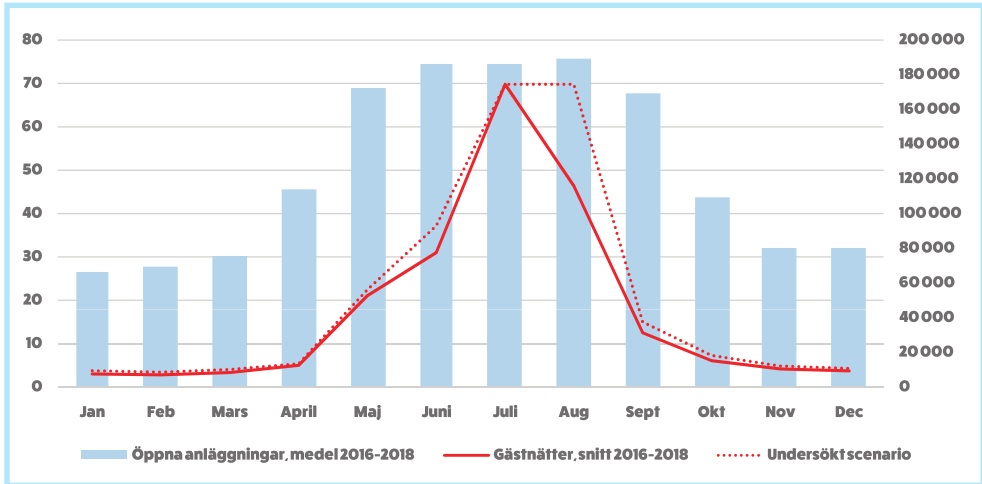
årsarbetstillfällen inom hotell- och restaurangbranschen jämfört med nuläget.

GENOM ANALYSER av mobildata, kompletterat med lokalekonomiska analyser, kan man få fram mer detaljerad information om turismens betydelse i de olika skärgårdarsområdena. Stockholms skärgårdsstiftelse har redan tillämpat mobildata för sina områden och resultatet publiceras inom kort. NSS har följt samma spår och beställt motsvarande för Skärgårdshavets biosfärområde, samt för Brändö, Kumlinge, Sottunga och Kökar på Åland.

Styrkan med mobildata är att man får tillgång till var en besökare har befunnit sig, när och hur länge. I viss mån kan man även se besökarens hemort. Detta är ett användbart verktyg. Tidigare har det inte funnits en så noggrann metod för att kolla upp besöksantal och besöksflöden. Det är önskvärt att samtliga regioner kunde ta detta verktyg i bruk, vilket skulle ge tillgång till likvärdigt och jämförbart material.

Genom mobildata kan noggrannare beräkningar göras för att påvisa värdet av besöksnäringen. Det här ger ett argument för hur betydelsefull turismen i själva verket är. Skärgården är i regel känslig för små förändringar, både positiva och negativa, såsom förändringar i in- och utflyttning. Idag diskuteras områdets resiliens, det vill säga förmågan att anpassa sig. I mitt tycke har vi skärgårdsbor en förmåga att anpassa oss och till exempel mångsyssleriet är ett svar på detta.

Samtidigt, kan småskaligheten stå som hinder för tillväxten eller utveckling, speciellt inom turismen? När har verksamheten ökat tillräckligt mycket så att företagaren kan ta steget att utvidga? Det kan handla om att satsa på investeringar och nyanställningar för att förlänga turistsäsongen. Jag tror att det här är en av de centrala utgångspunkterna.

Scenariot för en förlängd säsong, den streckade linjen. Från Archipelago possibilities in numbers-rapporten, 2020.

Vi har en blomstrande turism under juli månad, då det inte finns kapacitet för fler besökare. Däremot är potentialen outnyttjad under andra perioder av året.

FÖR ATT få en bättre förståelse för hur våra skärgårdssamhällen fungerar utför NSS som bäst en lokalekonomisk analys för utvalda öar i Sverige, Åland och Finland. Förhoppningen är att den ska ge oss insikt över näringslivet mera i detalj och samtidigt visa hur bärkraftiga öarna i själva verket är, eller inte är.

NSS sitter inte inne med alla svar om vad och hur nästa steg är. Därför kommer vi att ta hjälp av sakkunniga inom branschen och företagare inom våra skärgårdsområden. Vi

är exempelvis intresserade av vilka faktorer som bromsar en säsongsförlängning och vill ta itu med den problematiken.

Besöksnäringen är en av de prioriterade frågorna inom Nordiska ministerrådet, som har tagit fram en plan för turismssamarbetet 2019–2023. NSS har redan påbörjat diskussioner med andra gränskommittéer som tampas med motsvarande frågor.

Bekanta dig gärna med slutrapporterna för ”Besöksnäringens potential i skärgårdarna” på vår hemsida skargardssamarbetet.org.

ANNASTINA SARLIN

är samarbetschef för Nordiska skärgårdssamarbetet, ett gränsregionalt myndighetssamarbete som omfattar skärgårdsregionerna i Stockholms, Uppsala, Sörmlands och Östergötlands län, landskapen i Egentliga Finland, Nyland och Kymmenedalen samt Åland. NSS är en av Nordens gränskommittéer som delfinansieras av Nordiska ministerrådet.

info@skargardssamarbetet.org
040 1580 555

Foto: John Franzén

ARTIKELFÖRFATTAREN

Skärgårdssmaken finns i de små gårdsbutikerna

Text och foto: Pia Prost

I skärgården står allt fler välkomnande dörrar till olika gårdsbodar öppna. I en är vackra syltburkar och papperspåsar med gårdens alla potatissorter i blickfånget, i en annan slår äppeldoften emot en när man stiger in över tröskeln. Nödvändigtvis ser man inte till den som fyllt på hyllorna, men man kan fritt plocka åt sig av varorna och betala med sin telefon eller genom att sätta en slant i penningsskrinet.

För dagens konsumenter blir det allt viktigare att känna ursprunget till de produkter de köper. De populära REKO-ringarna ger möjlighet att köpa närproducerat direkt från producenten, men att köpa produkterna på gården där de producerats ger ytterligare en dimension. Du får en glimt av vardagen på gårdarna och har du tur kan du få dig en pratstund med den som kokat sylten, sått morötterna eller skött om djuren.

Många kanske tänker att gårdsbutikerna är något av en rolig bisyssla för gårdarna, men bodarna är ofta mycket viktigare än så. Så säger **Margot Wikström**, projektledare för när matsprojektet KulTa och en av bakgrundskrafterna bakom konceptet Mathantverk i Finland. Mathantverket kom till Finland just genom skärgården, där behovet av kunskap i förädling av råvaror var stort.

Idag finns här många duktiga mathantverkare som har sina produkter till salu i bodarna – det kan löna sig att spana efter diplom på väggarna och vinnardekalor på produkterna.

Margot har inom sitt projekt samlat information om bodarna och skapat Skärgårdens Smakrutt, som man kan hitta på nätet. Smakruten gör det lättare att hitta alla de otaliga små direktförsäljningsbodarna som finns längs vägarna när man tar sig en avstickare från Skärgårdsvägen in till byarna i västra Åboland, oberoende om man cyklar, vandrar eller åker. På Kimitoön finns en ny när matsguide, som man också hittar på nätet.

OKTOBERSOLEN VÄRMER skönt när vi lutar oss mot dörrkarmen till Lillviks gårdsbod och väntar på **Mikael Hämäläinen**, som tillsammans med sin mamma **Mia Peussa** driver gården på östra Lilllandet i Nagu. Det

Lillvikin
tila
Narvo

Mikael Hämäläinen
och projektledare
Margot Wikström
vid Lillviks gårdsbod
i Nagu.

Annika Holméns gårdsbod ligger alldeles intill Wattkastvägen i Korpo.

dröjer inte länge innan vi hör en fyrhjulning som närmar sig, och Mikael stiger av med en låda fylld med äpplen, potatis och honung.

Lillviks gårdsbod har funnits i cirka 15 år. Potatis säljs endast här, men äpplen säljer gården också till återförsäljare i Jyväskylä-trakten och till Åbo torg.

– Plommon skulle vi kunna sälja hur mycket som helst av, både här och till Åbo torg. De går åt på ett par timmar, så de är tyvärr slut just nu, konstaterar Mikael.

Det är så som det är: det som är i säsong är det som finns till försäljning, så länge lagret räcker. Potatisen ligger framme max 24 timmar på sommaren, så de är alltid färska. På hösten klarar de sig lite längre, men de är ändå aldrig längre framme till försäljning än två dagar.

Både ortsbor och stugägare hör till stamkunderna. Självbetjäningen fungerar väldigt bra, det är mycket sällan som något försvunnit. För att komma till gårdsboden får man göra en ordentlig avstickare från Skärgårdsvägen, men verksamheten är lönsam. Det är naturligtvis stor skillnad att kunna sälja sina varor själv, än att en rätt stor del av förtjäns-ten går till återförsäljare.

För tillfället är det brått med vinteräppelena, som ska plockas.

– Under vintermånaderna är det lugnare, då hinner man ha lite ledigt, ler Mikael.

DET HAR blivit vanligare att gårdar drivs av kvinnor, så är det också i skärgården. Det gäller både djur- och växtodlingsgårdar som bär- och fruktodlingar. **Annika Holmén** på Wattkast i Korpo är en av dem.

Hunden Willy är en stor äppelätare. Annikas egna favorit är sorten Amorosa.

– Absolut lönar det sig att ha en gårdsbod, säger Annika, speciellt för arbetsmotivationen och för att få en chans att träffa kunder! Jag kan inte svara på om det beror på Smakrutten, men jag har haft betydligt fler kunder än tidigare. Gårdsbutiken har funnits i fyra år och denna sommar har många fler än bara stamkunderna hittat hit. Jag börjar säsongen med att sälja nypotatis och i år tog all potatis slut på tre veckor.

– Gårdsbutikerna har aldrig tidigare varit samlade på ett och samma ställe, så tjänsten tog sig rejält över nyhetströskeln när den lanserades i juni, flickor Margot in.

Man kan se Annikas äppelträdgård, med cirka tvåtusen träd, från gårdsboden. Äpplena säljs både direkt, till partihandeln och butiken i Korpo. Musten, upp till 2000 3-liters dunkar per år, säljs i huvudsak från gårdsboden och i princip går allt åt, borträknat det som säljs i Korpohandeln. Boden är

öppen varje dag från klockan 9 till 21 fram till november, men när Annika tagit bort kassan står dörrarna öppna ändå.

Det märks att Annika är engagerad i sin gårdsbod, att stiga in i den är nästan som att komma in i en sagovärld. Och hon har flera utvecklingsidéer, bland annat skulle hon vilja sätta upp mera fotografier på väggarna, till exempel om hur arbetet på gården sköttes förr i tiden.

VI KURVAR vidare längs Wattkastvägen och tar av till höger på en anonym grusväg. Skylten är borttagen för trädgårdssäsongen är över för i år – de som vill besöka Holméns trädgård får vänta till våren. Men **Monika Holmén** har inte tagit ledigt. I ett av de tre växthusen står hon och pysslar om två fikonsträd, Margot och jag får smaka på en av de stora, mogna frukterna.

På våren fylls Monika Holméns tre växthus med blommor.

Persikor, vindruvor, kvitten... Fikon är inte den enda exotiska växt som vittnar om gröna fingrar. De går i släkten, så att säga. Monikas föräldrar var båda trädgårdsmästare, och speciellt hennes pappa var intresserad av blommor och hade perenner och buskar till försäljning redan på 60-talet.

– Egentligen började ju all hemförsäljning med mjölkbeting, påminner Monika, det vill säga att man hämtade mjölk från de gårdar som hade kor. Vi hade mjölkkor till 1968. Många gårdar sålde samtidigt både potatis och grönsaker. Hemförsäljning i större skala här hos oss började när Wattkast fick färja 1974, innan dess kom folk med båt efter mjölk och de grönsaker som fanns.

Monikas föräldrar började med sommarblommor på 80-talet, vid sidan om tomaterna. Själv är hon statsvetare och har jobbat på biblioteket i Korpo, men i praktiken har hon dubbeljobbat i hela sitt liv. Det vara bara de sista åren innan pensionen hon endast jobbade i trädgården på Wattkast – och gör det ännu, vill säga. Idag odlas sommarblommor på hela arealen, samt lite ört-, gurk- och tomatplantor.

– Jag hade 30-årsjubileum i våras och hade tänkt fira med tårta, men det gick ju inte på grund av coronan. Eftersom jag hållit

på så länge har jag en rätt stor kundkrets, men intressant nog var nästan en tredjedel av kunderna nya i år. Säsongen börjar i maj och vi drar nog en lättnadens suck när vi tar ner skyltarna i mitten eller slutet av juli. Det ska vara en helhetsupplevelse att besöka vår trädgård – allt måste vara i skick för folk går gärna runt och tittar. Folk kan dyka upp från tidig morgon till nio på kvällen och då ska någon av oss vara redo, eftersom vi inte har självbetjäning.

– Tyvärr har alla rådjur och hjortar gjort att mycket av försäljningen skjutits fram mot midsommar. Det måste vara ljus och folk i stugorna för att allt inte ska bli uppätet. Det blir det tyvärr ofta ändå. Det problemet fanns inte på 1990-talet, konstaterar Monika.

FÖRUTOM DET ovannämnda kan man längs Skärgårdens smakrutt hitta fisk och fiskinläggningar, safter, sylter, charkuterivaror, honung, bröd, ost och spannmålsprodukter. Genom att handla i en av skärgårdens gårdsbodas, var än den må finnas, kan du vid sidan av smakupplevelsen bidra till att de småskaliga näringarna i skärgården hållas levande.

PIA PROST

jobbar som redaktör för Tidskriften Skärgård och som kommunikatör på Skärgårdshavets biosfärområde.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

ARTIKELFÖRFATTAREN

InSPIRation och konkret hjälp – med studerande som unik resurs

Text: Hanna Guseff

Företag i skärgården har speciella utmaningar som företag i andra geografiska områden inte har, exempelvis de som rör logistik och export. Samtidigt har studerande i företagsekonomi, på tradenom- eller ekonomutbildningarna, ett behov av att under studierna få erfarenhet av arbete med och i företag.

Foto: Patrik Söderholm

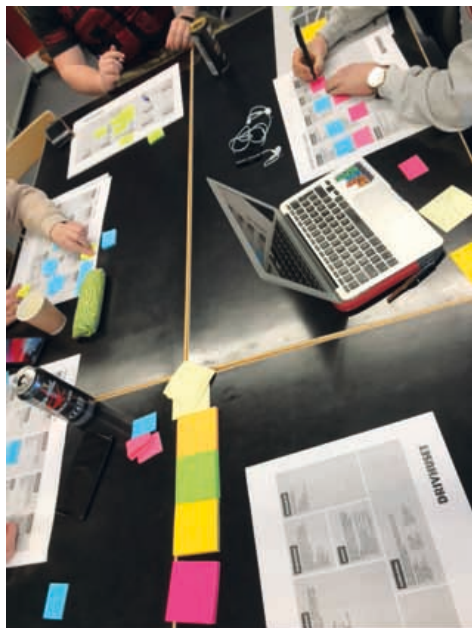
inom det tvåspråkiga nätverket Spira samarbetar kommunala parter med högskolor och företagare. I praktiken handlar det om Pargas stad, Kimitoöns kommun, Åbo Akademi, Yrkeshögskolan Novia, lokala företagarföreningar och Turku Business Region. Tanken är att sammanlänka regionens företagsutmaningar med högskolornas kunskap och studerandes behov av praktisk erfarenhet. Målet med samarbetet är att utveckla och stödja näringslivet och enskilda företag i Åbolands skärgård.

Sedan lanseringen våren 2019 erbjuder Spira utvecklingsaktiviteter för skärgårdens näringsliv på både svenska och finska. Efter som verksamheten i skärgården huvudsakligen är svenskspråkig, vill vi från Spiras sida framför allt komplettera det breda utbud på

finska som finns inom näringslivstjänster i Egentliga Finland.

Vad är då egentligen Spira och hur blev det till? Samarbetet bottnar i gemensamma visioner och projekt sedan flera år tillbaka. Målet är att nå en unik nivå av erfarenhet och ett kunskapsutbyte där vi kombinerar konkret hjälp från studerande med akademisk kunskap. Ledningsgruppen, som består av kommun- och stadsdirektörer, kommunala näringslivsrepresentanter, företagarrepresentanter samt personal och studerande från de aktuella högskolorna, sammankommer cirka fyra gånger per år.

En delorsak till att Yrkeshögskolan Novia haft ett intresse för ett mer långsiktigt samarbete med skärgårdskommunerna härrör sig till projektet Archipelago Business

Idéutvecklingen skedde under tiden då alla deltagare ännu kunde samlas runt samma bord. Foto: Hanna Guseff.

Development (ABD). Det EU-finansierade Interreg-projektet ABD hade som mål att skapa och dela kunskap, affärsmodeller och partnerskap. Projektet gav uppstartstöd över gränserna mellan Stockholms skärgård, Åland och Sydvästra Finland. Under åren 2017-2019 genomfördes en utmaningsinventering bland skärgårdsföretag inom utvalda branscher. Branscherna ifråga omfattade byggande, teknik inom energi och miljö (Cleantech), samt kreativa och traditionella näringar.

Inventeringen bland skärgårdsföretagen visade att det fanns vissa gemensamma utmaningar som de tillfrågade företagen kände igen sig i:

1. Splittrad byråkrati och administration: negativa förändringar i regelverk samt varierande engagemang bland beslutsfattare inom skärgårdsfrågor
2. Geografiska förhållanden och infrastruktur: inkonsekventa transportmöjligheter för personer och varor

Tradenomstuderande Ida Helle, Atte Kymäläinen och Edvard Lindfors gjorde praktik i Spira och assisterade skärgårdsföretagare på distans under våren 2020. Foto: Hanna Guseff

3. Demografiska utmaningar: åldrande befolkning och kommande generationsskiften
4. Otillräcklig kompetens hos företagare inom ICT och digitala lösningar

Ett högskolesamarbete kan inte åtgärda myndighetsreglerade samhällsärenden såsom transportlogistik och politiska motsättningar. Däremot kan ett långsiktigt utvecklingsarbete påverka befolkningsstrukturen positivt, genom att möjliggöra näringslivsverksamhet i skärgården och erbjuda kompetenshöjande aktiviteter inom exempelvis digitalt kunnande. Däri ligger Spiras vision.

NAMNET SPIRA togs fram som en del av ett studerandeprojekt. Dels representerar namnet spirande växter och således förhoppningen att samarbetet ska hjälpa företag att utvecklas och blomstra. Dels står det för spiran i segelfartygens rigg – passande i skärgårdssammanhang. Slutligen ska tankarna föras till tornspiran på en byggnad för att representera långsiktighet. Placeringen högst upp på ett tak symboliserar även höjd i en symbolisk

Planer smids i Spiras ledningsgrupp. På bilden Patrik Nygrén, Hanna Guseff och Tove Hagström.

bemärkelse genom ökad kunskap. Logotypen är även den framtagna av studerande inom marknadsföring. Figuren är inspirerad av origami och representerar både en spirande blomma och en vikt pappersbåt.

Spira-samarbetet fungerar i dag inom fyra verksamhetsområden: 1) ”Lyfta blicken”, 2) Företagsutveckling, 3) Samarbeten företag – studerande och 4) Erfarenhetsutbyte.

Inom ”Lyfta blicken” har Spira i år ordnat ett framtidsforum i Pargas i januari och under coronavåren ett interaktivt webinarium med namnet ”What’s next”. Futuristen **Niko Herlin** ledde deltagarna in i nya tankebanor hur det egna företaget ska tänka framåt gällande digital teknik.

Den högskoleledda företagsutvecklingen är ett komplement till kommunernas företags- och näringslivsutveckling. Under vintern 2019–2020 ordnades en så kallad ”accelerator” i Kimito. En accelerator består av en rad workshoppar samt metoder och verktyg inom konceptet service design. Tanken är att ge

företagare hjälp att utveckla sina affärsidéer till lönsamma verksamheter. Under år 2021 kommer Spira att ordna digitala acceleratorsutbildningar. Vi ser fördelar att locka företag från hela regionen, även från den yttre skärgården. Programmet har fått god respons hittills.

Samarbeten mellan företag och studerande innebär möten kring konkreta utmaningar som företagen önskar få hjälp med. Inom framför allt bokföring och marknadsföring har Novias studerande och handledare mycket att bidra med. Årligen genomförs ungefär hundra företagssamarbeten och varje Novia-studerande arbetar med tio till femton företag under sin studietid. Svårighetsgraden på arbetsuppgifterna varierar givetvis under studiernas gång. En del av samarbetena sker via nätverket NÅA Business Center (team-naa.fi) som företagsekonomerna vid Novia driver tillsammans med Handelshögskolan vid Åbo Akademi. Sedan mars 2020 har arbetet rent operativt fungerat mestadels digitalt, vanligen via videomöten.

LIKSOM MÅNGA andra projekt drogs Spira till sin yttersta digitala gräns under våren 2020. När Covid-19 slog till och på många sätt lamslog både företaget och samhället i stort, gjorde kommunerna i Spira en massiv insats för att hjälpa sina företagare. Samtidigt förlorade en stor del av Novias tradenoms-tuderande sina viktiga praktikplatser över en natt.

Inom Spira ville vi koppla ihop företagens behov av både mentalt och affärsrelaterat stöd med studerandes behov av praktik. Vi använde oss av **Saras S Sarasvathys** teori Effectuation som handlar om att utgå från rådande resurser för att uppnå sina mål. Med effectuationtänket i bakfickan började vi med att ordna en digital verkstad i slutet av mars, den kallade vi kort och gott Brainstorming. Målet med verkstaden var att diskutera fram de insatser företagen kunde ha nytta av.

Under verkstaden presenterade alla deltagare sina egna idéer och funderingar som sedan låg till grund för det vidare arbetet. Metoden för verkstaden baserade sig på affärsutveckling enligt service design. Analys av nuläget och existerande resurser, idégenerering och funderingar kring nya verksamhetsmöjligheter eller -kanaler fick gott om utrymme. I programmet ingick digitala grupparbeten, där deltagarna fick möjlighet att i små grupper diskutera sina utmaningar.

Den första brainstormingen var omtyckt och ledde till flera träffar, som fokuserade på affärsutveckling och förändringsidéer för att klara av coronapandemin. Det handlade om affärsverksamhet, kunder, marknadsföringskanaler och samarbetspartners. Snart utkristalliserades även konkreta marknadsförings- och kommunikationsutmaningar som företagen önskade få hjälp med, såsom videon, försäljningsplattformar och webbsidor. Genom de digitala grupparbetena kunde en studerande och ett företag i taget ta sig an de

konkreta utmaningarna. Studerande hade tid att sätta sig in i frågeställningarna och tekniken på förhand och hjälpte handgripligen med att filma och klippa, formulera texter och bidra med utvecklingsförslag.

Under brainstormingen efterfrågades även ett digitalt kafferum för mer allmänna diskussioner – ett sätt att på distans träffa andra företagare i samma situation. Det blev en av praktikanternas uppgift att ordna digitala kafferum varje onsdag under åtta veckors tid. I kafferummet kunde deltagarna prata fritt och näringslivstjänstemän berättade varje vecka om kommunala och regionala insatser som företagen kunde ha nytta av.

Brainstormingverkstäderna uppstod ur ett akut behov under en kaotisk tid. Coronan drabbade oss alla, men speciellt företagen var hårt drabbade. Många företag fick lägga om sin verksamhet, vissa klarade inte av den nya situationen och en del företagare tog anställning på annat håll. Spiras verkstäder och kafferum lockade totalt nästan femtio företag. Sju av företagen var aktiva genom hela affärsutvecklingsprocessen, medan andra deltog mer sporadiskt. De deltagande företagen fick dessutom en digital vitaminspruta av att på kort varsel lära sig hantera digitala möten och kanaler. Brainstormingarna gav även tre studerande en oförlömlig praktik och konkret erfarenhet av samarbete med företag i en verkligt utmanande situation.

VÅRENS DIGITALA verkstäder har lärt oss att möten kan organiseras digitalt, men att det kräver andra förberedelser än för fysiska träffar. Nya resemonster hos kunderna påverkar besöksnäringen och ger nya typer av utmaningar. Vi har fått bekräftat att konkret hjälp uppskattas mer än ”gör så här”-råd, oberoende om det gäller en kurs, utbildning, webinarium eller ett externt finansierat projekt med företagare som målgrupp.

Hösten 2020 jobbar en grupp studerande med Pargas stad, Kimitoöns kommun och S:t Karins stad kring en gemensam kundbetjäningstävling. Under våren 2021 kommer Spiras första digitala accelerator på två språk att äga rum i den virtuella verkligheten.

Med vårens erfarenheter i bakfickan kommer Spira ännu i höst att skicka ut en förfrågan till företagen om digitala – eller fysiska om läget tillåter – träffar för konkret hjälp inom digitala kanaler. Dessa första hjälpträffar bygger på samma upplägg som under våren, men är anpassade enligt nya lärdomar och insikter. För att avsluta med Spira-praktikanten **Edvard Lindfors** ord: ”Digitala kanaler är en självklarhet för många studerande, samtidigt som det är något små företag inte kan lika bra eller hinner satsa på. Där passade vår kunskap bra in. Vi praktikanter fick vara med mitt i kaoset med företagarna, som också de var i en helt ny situation. Den

här erfarenheten skulle man som studerande inte ha kunnat få på något annat sätt.”

Spiras logotyp är inspirerad av origami och representerar både en spirande blomma och en vikt pappersbåt.

HANNA GUSEFF

är forskningsledare på Yrkehögskolan Novia med ansvar för företagsekonomiska institutionens forskning, utveckling och innovationsverksamhet. Utvecklingen av "Samarbetet SPIRA Yhteistyö" har varit en av hennes ansvarsuppgifter på Novia, liksom koordinering av det operativa SPIRAarbetet och handledning av studerande.

hanna.guseff@novia.fi

ARTIKELFÖRFATTAREN

Vy över gården Sammels på Nåtö. Foto: Robert Lindqvist

Fin mix av teori och praktik – SPIRA inspirerade skärgårdsföretagare

Text: Ulla Mattsson-Wiklén

Ett välfungerande digitalt samarbete som gav så väl konkret praktisk hjälp som nya produkt- och verksamhetsidéer. Skärgårdsföretagarna som deltog i Spiras brainstormingssessioner under coronavåren är mycket positiva. Här kommer två av företagarna, Lilian Lundell från Sammels Gårdsturism på Nåtö och Marika Melkko från SkärgårdsHälsan i Korpo, till tals.

Coronapandemin som i vårvintras plötsligt gjorde så att olika arbetsuppgifter utfördes hemifrån vid köksbordet istället för på kontoret hade inte enbart negativa följder.

Möjligheterna att delta i olika infotillfällen, utbildningar och webinarier via nätet gjorde att vi skärgårdsbor kunde förflytta oss från ett webinarium om turism som hölls i Rovaniemi på förmiddagen till en skolning om naturstig på Kimitoön på eftermiddagen. Utan att gå ut ur köket eller vardagsrummet, eller var vi nu råkade ha vår tekniska utrustning.

När pandemin slog till på allvar i mars övergick även jag till distansarbete i min tjänst "Houtskär i utveckling". Medan jag var hemma passade jag på att ta del av allt inom min bransch som erbjöds på nätet och hittade då "Brainstorming med Spira". Efter som jag tidigare deltagit i Archipelago Business Development och fått väldigt mycket ut av projektets skolningar och träffar, nappade jag genast på även detta tillfälle. Spiras första träff handlade om coronans inverkan på verksamheten för olika företag i skärgården. Alla deltagare var väldigt nöjda med att ett diskussionsforum med faktainslag ordnades för oss på lokal nivå. Det kändes tryggt att träffa andra i samma situation.

Naturligtvis krånglade min jobbdator och flera andra hade också små tekniska problem. Vi kom överens om att vi ville ha en träff där vi också kunde pröva oss fram tekniskt. Där det inte gjorde något om vi plötsligt satte på kameran på fel ställe, fick profilt bilden upp och ner eller hade mikrofonen på när katten jamade i bakgrunden. Där och då föddes idén om två olika träffar. Efter det hade vi "Brainstorming med Spira" med faktainnehåll på tisdagar och ett mer lättsamt "Kaffe med Spira" på onsdagar, där vi skrattade tillsammans om något blev tokigt.

Eftersom jag tyckte att detta var ett alldeles ypperligt koncept försökte jag engagera företagare i Houtskär att delta. B&B-företagaren **Lilian Lundell** från Nåtö, som deltagit i många projekt och kurser riktade till företagare, blev genast intresserad. Från Korpo deltog **Marika Melkko** från Skärgårdshälsan. Övriga deltagare kom från Utö i söder till studerande i Åbo i nordöst. Här ska jag fördjupa mig i vad "Brainstorming med Spira" gav speciellt Lilian och Marika, två företagare med helt olika utgångsläge.

LILIAN LUNDELL, den ena av numera endast två fast bosatta på ön Nåtö i nordöstra Houtskär, driver med sin man företaget Sammels Gårdsturism. Lilian är född på ön och gården har tillhört hennes släkt sedan 1600-talet. Företaget består av tre delar: uthyrningsstugan på ön Norra Barnholm, fiskeguidetjänster samt ett B&B i den gamla gårdsbyggnaden från början av 1900-talet på huvudön. Man kan ta sig hit med förbindelsebåt från fasta Houtskär, Iniö och Torsholma på Åland. En naturstig leder vandraren förbi bronsåldersgravar och uråldriga tallar till andra sidan ön, därifrån man med blotta ögat ser över till den åländska sidan.

Lilians hemtrevliga B&B – som ligger invid Skiftet på gränsen till Åland – är Finlands allra västligaste B&B. Det ligger en god bit från fasta Houtskär och man kan inte ta förbindelsebåten dit hur som helst. Därför har det varit ett problem att få ut information om logialternativet till rätt målgrupp. Redan under tidigare samarbeten med Yrkes högskolan Novia jobbade Lilian och jag med att definiera målgrupper och kundernas förväntningar.

Under brainstormingträffarna föddes idén att Airbnb kanske vore den ultimata lösningen för att locka just den rätta målgruppen till ön. Studerande **Atte Kymäläinen** tyckte också att detta var en god idé och erbjöd sig

Lilian Lundell på Nätö uppskattade den konkreta kopplingen mellan teori och praktik i Spira. Foto: Robert Lindqvist

Att nätverka på distans har sina fördelar. Foto: Marika Melkko

att hålla en workshop på distans för Lilian. Som experthjälp fungerade **Maria Pick**, hon hade samarbetat med Lilian tidigare och även besökt Nätö och Sammels B&B. Det blev en workshop ihopsatt på bästa möjliga sätt: den lokala företagaren med vetskap om allt vad gäller företaget, den unge studerande med utbildning inom marknadsföring och uppdaterad med den nyaste teknologin och en utomstående som ser på företaget med nya ögon och ställer de rätta frågorna.

FÖR LILIAN gav deltagandet i ”Brainstorming med Spira” väldigt mycket. Hon blev säkrare på webbmötetekniken, vilket underlättade deltagande i andra liknande tillfällen. Positivt var också att Lilian inte behövde förflytta sig 200 km med egen bil och flera förbindelsebåtar och färjor för att delta i en serie med halvdagskurser. Nu kunde hon stanna kvar på sin ö och spara massor med tid. Dessutom var detta ett klimatsmart alternativ och risken att smittas av corona var också obefintlig.

Lilian tyckte det var inspirerande att lyssna på de andra företagarnas tankar och lösningar och bolla sina idéer med andra i samma situation. Hon lärde känna andra skärgårdsföretagare och vidgade ytterligare sitt nätverk i Åboland.

Genom workshoppen fick hon handledning av en kunnig studerande som var ivrig att hjälpa till och inriktad på problemlösning. Tillsammans arbetade de fram en färdig produkt för den förkortade turistsäsongen. Genom samarbetet kom Lilian till insikt om att det inte behövs så mycket för att förnya och förbättra en redan existerande produkt. Det gäller egentligen bara att spjälka upp allt i små bitar, att dela upp problemområdena, att analysera idéerna och fundera på kundresan i mindre delar. Nu kan hon på egen hand vidareutveckla produkten.

Faktadelarna i brainstormingen gav goda verktyg för att analysera den egna kundgruppen, marknadsföringskanalerna och kundernas köpprocess. Lilian anser att ”Brainstorming med Spira” är en av de bästa kurser

Marika Melkko från SkärgårdsHälsan testar video för att bredda sin marknadsföring tillsammans med Novia-studerande Ida Helle. Foto: Atte Kymäläinen

hon deltagit i, eftersom den så smidigt koppelade teori till praktik – trots att alla befann sig på helt olika platser geografiskt. Vanligen får man ett digert faktapaketer, men måste ta itu med det praktiska själv. Då brukar man köra fast och ge upp. Nu hade man hela tiden stöd av en egen studerande som lotsade en genom processen. Lilian hoppas på flera liknande kurser i framtiden, eftersom de så bra kan anpassas till ett geografiskt utspritt område som vår skärgård.

MARIKA MELKKO driver företaget SkärgårdsHälsan, som erbjuder tjänster inom fysioterapi, akupunktur och massage. Efter att ha bott och verkat mestadels i Pargas de senaste åtta åren flyttade hon 2016 permanent tillbaka till Korpo, till sin farmors gamla hus i Österkalax – ett beslut hon inte ångrar. Det är här hon hör hemma.

Företaget SkärgårdsHälsan grundades 2017 och har två verksamhetspunkter, den ena i Pargas och den andra i Korpo. Just nu jobbar två andra förutom Marika i företaget, en fysioterapeut och en idrottsmassör. Till verksamhetspunkten i Korpo kommer kunder från hela skärgården för att få olika behandlingar. En kund som genom hennes

hjälp blivit smärtfri, mer rörlig eller börjat må bättre är det bästa erkännande hon kan få. Marika har utvecklat egna produkter speciellt för oss skärgårdsbor. ”Skärigungningar”, ”Skärmassage” och ”Äventyrsresa genom kroppen” är exempel på nya produkter som hon erbjuder.

Att samverka med andra företagare har alltid varit viktigt för Marika. När man träffas och byter tankar med andra ger det inspiration att ta itu med nya frågor som rör ens eget företag, anser hon. De regelbundna ”Brainstorming med Spira”-träffarna kom lägligt för Marika, precis när hon fattat beslutet att stänga mottagningen som sedan förblev stängd i tio veckor. Hon valde att tänka på säkerheten både för företagets personal och för kunderna och ville inte ta några risker. Men hon stod också inför något alldeles nytt, att testa nätbaserade program på kunderna.

Marika började fundera på alternativ till den traditionella fysioterapin – vad kunde göras på ett annat sätt? Då föddes idén med fysioterapi på distans. Genom diskussionerna under Spira-träffarna fick hon mod och stöd att testa ”distansfysio” på några vana kunder.

Det visade sig vara en succé och Marika har fortsatt med detta även efter att hon öppnat mottagningen igen. Hennes kundgrupp var definitivt redo för detta nya behandlingsalternativ. Till dags dato har hon hållit runt hundra olika fysioterapiträffar på distans.

OM MAN som fysioterapeut möter kunden enbart via en skärm är det inte lika enkelt att veta om kunden verkligen får allt den behöver för att må bra. Kan kunden förklara sitt behov tillräckligt tydligt? Känner hen till det utbud som finns, för att på egen hand sköta om sin hälsa? Dessa frågor fick Marika att påbörja en webbshoputbildning. Under träffarna diskuterades vloggande (videodagbok) och fördelen med korta YouTube-videoklipp med tanke på marknadsföring. Hur få kunderna att förstå varför ett par stödbyxor verkligen kunde hjälpa? Gick budskapet fram då hon förklarade enbart med text och bild? Via videoklipp kunde detta göras mer konkret och lättförståeligt, eftersom Marika är inspirerande och bra på att uttrycka sig.

STUDERANDE IDA HELLE, som jobbat mycket med film och video, ställde upp som handledare. Även här hade gruppen hittat den perfekta matchningen. Inspelningarna för en kort film gjordes under våren. Mate-

rialet är ännu under arbete och Marika ser med spänning fram emot resultatet, som ska hjälpa henne nå ut med sitt budskap till både gamla och nya kunder. När hon kan hålla kontakt med kunden via skärmen kan hon också följa upp behandlingen bättre än enbart via ett telefönsamtal.

Förutom den praktiska hjälp brainstormingen gav Marika, inspirerade de teoretiska delarna till lärlust inom företagsekonomi och marknadsföring. Via en annan kursdeltagare blev hon tipsad om fortbildning på institutnivå och nu deltar hon i den på distans.

De stora avstånden är ofta ett problem när man bor längre ute i skärgården. Intressanta seminarier vägs mot kostnaden att sätta en hel arbetsdag för några timmars program.

– Därför är de digitala alternativen något vi verkligen tar emot med tacksamhet, säger Marika. Möjligheten att delta i möten och träffar digitalt ger mig en chans att utnyttja tiden även när jag pendlar mellan Korpo och Pargas centrum. På detta sätt kan vi få med skärgårdsbor från alla håll och samverka på olika sätt, vilket på sikt leder till att vi kan bibehålla en levande skärgård.

ULLA MATTSSON-WIKLÉN

är marknadsföringsansvarig för Houtskärs Kulturgille rf under tjänstenamnet Houtskär i utveckling. Till hennes arbetsuppgifter hör befrämjandet av företagsamhet, inflyttning och utvecklandet av turism. Ulla är född och uppvuxen i Houtskär, bosatt i Korpo

houts kariutveckling@gmail.com.

ARTIKELFÖRFATTAREN

Lola Schwartz belönas för förtjänstfullt arbete av Företagarna i Finland. Foto: Mia Henriksson

Ingen dag är den andra lik för skärgårdsföretagaren

Text: Mia Henriksson

Lola Schwartz har varit företagare i Iniö i 25 år. Belönades för förtjänstfullt arbete av Företagarna i Finland.

När Lola dukar upp till lunch har sonen Rolf har skjutit både älgen och hjorten i biffarna, laxen kommer från den lokala fiskodlingen. Foto: Mia Henriksson

Grattis! Vålförtjänt! Idogt arbete belönas. Rätt person! Guldet är du värd! Du är alltid så flitig!

Gratulationerna och berömmet strömmar in när Tidskriften Skärgård sätter upp en bild på **Lola Schwartz** på Facebook. Samma morgon har hon mottagit Företagarna i Finlands företagarkors i guld för 25 år av förtjänstfullt arbete som företagare. ”Jag är alldeles yr i huvudet, jag är inte van med sånt här jag” säger hon och avfyrrar sitt kännspaka skratt.

Hon gillar inte att framhäva sig själv som person och helst flyr hon ut i köket när

kameran kommer fram men visst gläds hon över utmärkelsen. Rörd och lycklig, säger hon och bär ut maten. Fisk och päääron har hon anspråklöst lovat oss då vi sent kvällen innan sms:ade om möjligheterna att få lunch på Iniö. Framdukad är en buffet med sallad, grönsaker och sill och två olika varmrätter, både ugnsfisk och viltbiffar. Sonen **Rolf** har skjutit både älgen och hjorten i biffarna, laxen kommer från den lokala fiskodlingen Lyckans fisk.

SAMMA MORGON har Lola vaknat i Åbo, infunnit sig på mottagningsceremoni i Pargas stadshus kl. 7.45, hunnit med färjan till Iniö kl. 10.10, på vägen ut vinkat till Rolf som hade en taxikörning in till Åbo, åkt till

fiskodlingen för att hämta råvaror till dagens lunch, svarat i telefonen ett antal gånger, lagat mat och antagligen skött minst lika många andra uppdrag av bara farten, och serverar nu lunch i församlingshemmet i Norrby. Under sommarmånaderna har hon anställda i lunchserveringen och också i café Antonia på förbindelsebåten mellan Iniö och Houtskär. Vi pratar inte så mycket om vad som ska utträttas just den eftermiddagen men Lolas Service & Taxi kör ju också posten från färjan till Norrby och returen på eftermiddagen, sköter postutdelningen och skoltransporterna. Lola hoppar också in på serviceboendet Aftonro vid behov. Och så är hon aktiv på sin fritid också – samma kväll, alltid på måndagar, ska hon på gymna i Keistiö skola och dessutom är hon aktiv i Marthorna, Folkhälsan och Företagarföreningen.

NÄR JAG GOOGLAR LOLAS NAMN för att kolla vad som skrivits om henne tidigare hittar jag en artikel med en slående rubrik ”Hengästyttävå aamupäivä Lolan kanssa”. Det är Egentliga Finlands företagare som för 15 år sedan hängt med Lola en förmiddag och redaktören konstaterar redan i rubriken att hon är andfådd. Redaktören själv alltså, för Lola är inte andfådd, hon skrattar och umgås, pratar i telefonen, serverar och fixar men ger inte alls intrycket av att vara stressad eller ha bråttom. Däremot har hon stenkoll på klockan ”ska ni med 14.45:an så ska ni fara om en kvart”, säger hon och konstaterar i samma andetag att hon alltid har bilen parkerad i färdriktningen, redo att rycka ut.

”Jag har ju mina göromål i en dagbok som jag försöker hålla uppdaterad men det som står där på morgonen liknar ju sällan det som borde stå där på kvällen sedan.”

Det är ett minutspel att få allt att passa med färjor, jobb och uppdrag och som skärgårdsföretagare får man vara beredd på att ta emot de jobb som finns. ”Det är inte besvär-

Mona Nygård är Lolas högra hand och barn- domsvän - båda två är så aktiva att det är svårt att få dem att fastna på bild, därav den lite suddiga bilden. Foto: Pia Prost

ligt för mig att somna om, så jag har telefonen öppen på natten också.” Det roligaste med hennes jobb, säger Lola, är att man inte vet hur den ena eller den andra dagen kommer att se ut. Och alla människor man har omkring sig och träffar, de gör jobbet roligt. ”Jag är mycket tacksam för min familj och vänner som jobbat med mig i alla dessa år. Speciellt i skärgården behöver vi varandra, både till vardags och fest. Med vänner och gäster kan också en måndag bli festdag, utan dem blir det inget.”

LOLA SCHWARTZ ÄR FÖDD på Keistiö i Iniö. Hon utbildade sig i Borgå till husmor för storkök och jobbade i köket bland annat på Ingahemmet i Ingå, på Ekåsen och på Villa Solaris i Åbo. 1983 träffade hon **Eino** som var hemma från Tarvasjoki, där bodde de några år och bildade familj – **Jari** föddes 1987 och Rolf 1989. I början av 1990-talet flyttade familjen till Keistiö, tillbaka hem för

Lola. Eino dog i alzheimer 2017, som yrkesverksam var han elmontör men fick under åren rycka in då Lolas företag behövde extra händer.

En annan som ska nämnas i sammanhanget är Mona. "Vår allt i allo", "Min högra hand", "Min goda barndomsvän." **Mona Nygård** har under många år jobbat för Lola, ibland mer och ibland mindre. Det märks att de är vana att ha varandra sida vid sida. De fyller på varandras meningar och behöver bara utbyta en snabb blick för att sedan brista ut i skratt ihop. Som på frågan om Mona också är från Keistiö? Ett rungande skratt från båda och ett "absolut inte" från Mona. Hon är från huvudön hon! När vi ska ta bilder delar de på "prenikan". Lola sätter på sig guldkorset och ger ordensknappen åt Mona. "Det är säkert olagligt att göra så här men dom får väl komma och bura in oss då, du har också jobbat för det här så du kan låna den lite..." Och så skrattar de igen, hjärtligt och ljudligt!

LOLAS ÄLDRE SON JARI bor i Helsingfors och jobbar på Nordea som företagsrådgivare. Den yngre sonen Rolf kom på riktigt med i företagslivet 2012 när Lolas Service & Taxi delades i två företag. Lola har hand om matservicen, medan taxikörningarna numera mestadels sköts av Rolf. "Visst känns det bra att ha någon som fortsätter" säger Lola som snart ska fylla 65. På frågan om hon tänker gå i pension är det Mona som svarar "nej, inte tänker hon det inte", varpå Lola kontrar "kanske minska lite". Och så skrattar de igen, ljudligt och Mona skakar på huvudet. "Knappast".

MIA HENRIKSSON

är kommunikötör vid Centret för livslångt lärande, Åbo Akademi. Uppvuxen i Nagu, bosatt i Åbo.

mia.henriksson@abo.fi

Skärgårdens brunnsborrning i Pargas är årets företag i Egentliga Finland

Skärgårdens Brunnsborrning utsågs av Egentliga Finlands företagare till årets företag i Egentliga Finland 2020. **Jimmy Kronberg** är vd för företaget, som levererar och monterar värmeanläggningar för jordvärme i egnahemshus, samt energilösningar till höghus och större fastigheter. Familjeföretaget Skärgårdens Brunnsborrning nominerades av Väståbolands företagare för utmärkelsen.

Föreningen Väståbolands företagare representerar sedan början av året hela området för Pargas stad, efter att den blev ett med föreningen Västkustens företagare som tidigare verkade i Nagu, Korpo, Houtskär och Iniö. Ordförande för Väståbolands företagare är **Tove Hagström**.

Egentliga Finlands företagare utsåg också ett Årets företag per kommun. Där valdes bland annat **Eva Sjöstens F:ma** Eva Wahlsten på Kimitoön och **Johanna Lehtos Café** Kajutan i Pargas

ARTIKELFÖRFATTAREN

Vitmögelosten görs av mjölk från gårdens egna getter. Foto: Cecilia Lundberg

Företagarna på Erkasgården gör Jumos egen ost

Text: Pia Prost

En à la carte restaurang som gör egen ost på en ö med några tiotals invånare? Javisst! På Erkas Gården på Jumo i Iniö kan du sommartid njuta av fin restaurangmat och handla i den mysiga gårdsbutiken. På vintern sköter ägarparet bland annat om sina getter, som ger gårdens egen vitmögelost.

Novembers stormigaste dag kör vi ombord på färjan till Iniö. Fönstren immar igen under den 20 minuter långa överfarten, medan regnet smattrar mot rutorerna och vågorna skvätter över relingen. På Iniösidan tar färjan i land på ön Jumo, med

några tiotal invånare året om. Med vindrutetorkarna på maxfart kurvar vi ner till den fina skärgårdsmiljön vid bystranden. Till och med en dag som denna ser den välkomnande ut med alla sina båthus och den ståtliga mid-sommarsstången på bergsknallen. Danslaven "Wästansol" skyddar från regnet från öst och

påminner om att snart samlas här igen glada människor under varma sommarkvarnar.

Tre kilometer in på ön ligger gården Erkas. Ägarparet **Suvi** och **Tom Lindqvist** har varit Jumobor i mindre än tio år, men några noviser när det gäller oliv är de inte. Åren 2007–2013 var de företagare på fyrön Kylmäpihlaja, den yttersta av öarna utanför Raumo. Både Suvi och Tom har mångårig arbetslivserfarenhet från restaurangbranschen främst i Helsingfors; Tom har varit kökschef på bland annat Scandic Simonkenttä och Marski, där Suvi var köksmästare.

MEN BÅDA har tillbringat barndomens somrar vid havet och har alltid haft en längtan

ut till skärgården. År 2011 förde ödet dem till Jumo och den ståtliga gården Erkas. De dåvarande fyrföretagarna hade träffat på ett annat par under en resestämma och det andra paret ville flytta till Raumo. Därför var deras hus på Jumo till försäljning. Beslutet gjordes snabbt och plötsligt var paret Lindqvist gårdsägare på Iniö. De två första åren var de här främst sommartid och Suvi drev ett sommarcafé.

– Men vi ville gärna att våra två pojkar skulle få gå i svensk skola, säger Suvi, som bra förstår svenska men helst uttrycker sig på finska. Från Raumo skulle skolvägen till Björneborg varit mycket lång, så 2013 tog vi steget fullt ut och flyttade till Jumo.

Tom och Suvi Lindqvist i sin gårdsbutik på Erkas. Foto: Pia Prost

Från gården kan man se Suvils islandshästar beta på ängen. Foto: Cecilia Lundberg

Idag går pojkarna i klass ett och fyra i Iniö skola. Paret har tillsammans tre vuxna barn från tidigare äktenskap.

Suvi har dukat upp med smörgåsar med gårdens egen ost – naturligtvis! – i gårdens vackra sal. Här har troligtvis bott folk sedan 1500-talet. Suvi pekar ut genom fönstret på den plats där det till för två år sedan stod en söt liten stuga som användes för inkvartering. Den totalförstördes i en brand, så gårdens inkvarteringsmöjligheter är idag lite färre. Men paret uppskattar småskaligheten, rädda för förändringar är de inte.

Suvi är den som främst sköter ruljansen på gården, nu på vinterhalvåret handlar det bland annat om att sköta om de tre islandshästarna, hönorna och getterna. Tom jobbar med att tillreda maten till Iniö skola och äldreboende, där även Suvi hoppar in ibland. Men på sommaren hinner de även driva à la carte-restaurang i salen. Då är också den mysiga gårdsbutiken öppen, där de säljer hembakt, ost och produkter av andra små-

producenter. Nu när julen närmar sig öppnar boden igen, då kan man bland annat köpa pepparkaksglass.

PARETS NYASTE idé är alltså *Jumon Juustola*, gårdens mikromejeri. Det var för ostens skull som paret skaffade getter. Som bäst kan man få upp till fem liter från en get, så sett till storleken mjölkar de mycket bra. Men paret köper också komjölk från fastlandet.

– Idag har vi nästan 20 stycken getter och det räcker ungefär 10 minuter att mjölka ett djur. Men mellan varje mjölkning måste maskinerna tvättas, så två-tre timmar får jag nog lätt att gå åt per dag, även fast alla getter inte ger mjölk just nu. Förhoppningsvis får vi snart rinnande vatten till stallet, vilket kommer att göra arbetet mycket smidigare.

I två år har man nu kunnat köpa ost, glass, yoghurt och fil från Jumo. Här på Erkas Gården tycks idéerna inte sina, så få se vad de kommande åren kommer att bjuda på.

PIA PROST

jobbar som redaktör för Tidskriften Skärgård och som kommunikatör på Skärgårdshavets biosfärområde.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

En bit av skärgården i varje plagg

Text: Mia Henriksson

Virpi Kostiainen designar kläder och driver näthandel i Korpo. Hon ser skärgården som en styrka i sitt företagande.

Designkläder för vanliga kvinnor, det är vad Virpi Kostiainen vill erbjuda. Efterfrågan startade från henne själv, hon upplevde att enkla basplagg av kvalitativt material var svåra att hitta i butikerna och drog då slutsatsen att antagligen också andra kvinnor saknar det samma.

Sagt och gjort. Nu driver Kostiainen Niinmun design, ett företag baserat i Korpo i Åbolands skärgård. Som företagare vill hon både sysselsätta och klä finländska medelålders kvinnor, men målet är högt uppsatt, via nätbutiken siktar hon på att också nå en internationell marknad.

Vi backar några år. Kostiainen är utbildad hårfrisör men driver en inredningsaffär i Tammerfors. Hon insjuknar allvarligt och tvingas år 2011 stänga affären. Senare jobbar hon som försäljningsrepresentant för ett danskt företag och lär känna en kvinna som efter en bröstcancerdiagnos samlar pengar för cancerforskning via Rosa bandet-insamlingen.

– Jag ville bidra och designade en linneklänning vars försäljningsinkomst jag donerade till hennes insamling.

Klänningen fick ett gott mottagande hos kunderna och en tanke började gro hos Kos-

tiainen: Kläddesigner, jag? Ännu samma år sökte hon in och 2016 började hon studera vid Helsinki Design School. Samtidigt registrerade hon också företagsnamnet Niinmun design. Namnet kommer från när hon på finska funderade att kläderna är ”niin mun näköisiä”, det vill säga de ”ser så ut som jag/mina”.

– Jag visste redan vilken stil jag ville ha när jag började på utbildningen. Lärarna där hör till finländska eliten inom design, **Paula Suhonen** till exempel, och där fick jag självsäkerheten och uppmuntran att lita på min intuition.

INLEDNINGSVIS DESIGNADE Kostiainen det hon själv ville ha men inte hittade i butikerna, till exempel en enkel, avskalad linneklänning och en kofta i merinoull.

– Numera designar jag för kunderna men plaggen är alla sådana som jag själv kan tänka mig att använda. Plaggen finns i kollektionerna från säsong till säsong, jag vill att det ska vara långsiktigt och tidlöst och på det här sättet stödja hållbar utveckling.

Kostiainess mormor hade i tiderna en klädaffär och gjorde mönster och sydde klänningar småskaligt till försäljning, hon var företagare i 50 år och aktiv i Finlands företagarkvinnor.

Inspirationen till Virpi Kostianens kollektioner kommer från skärgårdsmiljön. Här fotograferad utanför Skärgårdscentrum Korpoström. Foto: Pia Prost

– Jag är själv ingen handarbetsmänniska men i början gjorde jag mönster, klippte och sydde själv, med stor iver och passion. Efter ett tag hittade jag en sömmerska i Åbo, men fortsatte att klippa själv.

Ganska snabbt växte efterfrågan och nu räknar Kostiainen utöver Åbo upp Vemo, Tammerfors, Juupajoki och Siikais där hennes kläder produceras av cirka ett trettiotal sömmerskor och textilarbetare.

– Jag låter göra kläderna på entreprenad och är väldigt glad att kunna bidra till att sysselsätta kvinnor i den här branschen.

Alla plagg tillverkas i Finland, utom en produktserie av kashmir som tillverkas av en kvinnlig företagare i Litauen – det kunnandet hittades inte i Finland.

MATERIALEN SOM används väljer Kostiainen noggrant ut, hon fokuserar på att det är etiskt, ekologiskt och hållbart; linnetyget kommer från Litauen och Italien och är gjort av ekologiskt odlat lin, yllegarnet i Utö-serien är Woolmark-certifierat från Tyskland och stickas av ett familjeföretag i Finland. Merinoullen stickas i huvudsak i Finland men också i Danmark, collegetyget vävs och färgas i Finland, tencelytet görs på hållbart producerad eukalyptus, och så vidare.

Färgvärlden och formspråket kommer från skärgården. Och namnen. Kollektionerna heter Galtby, Verkan, Rumar, Strömma, Utö, Korpo, Seili... många är namn på byar i Korpo, alla relaterar till skärgården.

– Min man är hemma från Korpo och första gången jag kom hit kände jag på nåt sätt att jag kommit hem. Naturen är så avskalad och karg. Varje morgon när jag vaknar tittar jag på havet, bergen, alla dessa former och färger, säger Kostiainen.

Virpi Kostiainen driver Niinmun Design från Korpo. Foto: Ida Törnroos

Den känslan vill hon förmedla i sin design, och varje gång när hon säljer ett plagg tänker hon att en liten del av skärgården åker ut i världen.

Kostiainen ser enbart positivt på att vara företagare i skärgården.

– Det är en fördel för mig och hjälper mig att skilja mig ur mängden. Dels grundar sig hela min inspiration och design på skärgården, men jag tänker ibland när jag står på nån mäsas med mina produkter, att knappast skulle jag få så mycket uppmärksamhet om jag kom från Tavastkyro, därifrån vi flyttade till Korpo.

Eftersom Niinmun designs produkter i stor mån säljs via nätbutiken, spelar det i

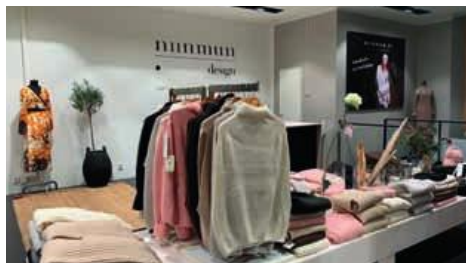
praktiken inte så stor roll var företaget är beläget.

– Överlag tycker jag att företag tas väl emot här i Korpo.

Ett par somrar sålde Kostiainen Niinmun designs kläder i en sommarbutik i Nagu och hon har också åkt runt en del på olika evenemang. Sommaren 2019 öppnade hon sommarbutik i Korpo i det så kallade Telehuset en bit utanför kyrkbyn. Telehuset har i tiderna inhyst telefoncentralen, men köptes av familjen Kostiainen som nu bor i huvudbyggnaden och klädbutiken finns i en 60-talsbyggnad på gården.

– Det har visat sig vara ett bra beslut och har underlättat att ha verksamheten nära hemmet.

EFTERSOM DE flesta mässor och dylika evenemang ställts in på grund av pandemin satsar Kostiainen i år på att under julhandeln i november och hela december ha en pop up-affär i centrum av Åbo, i hörnet av Eriksgatan och Auragatan.

Niinmuns pop up-affär i Åbo.
Foto: Virpi Kostiainen

Men det är näthandeln som är den huvudsakliga försäljningskanalen. Kostiainen jobbar just nu med att få igång den också på engelska och svenska – målet är att nå ut internationellt. Men utan att glömma var det hela en gång startade.

– Rosa bandet-kampanjen är fortfarande viktig för mig. I år under månaden som kampanjen pågick köpte jag in och satte med Rosa bandet i varje produktförsändelse.

Niinmun designs nätbutik finns på adressen www.niinmun.fi.

MIA HENRIKSSON

är kommunikatör vid Centret för livslångt lärande, Åbo Akademi. Uppvuxen i Nagu, bosatt i Åbo.
mia.henriksson@abo.fi

ARTIKELFÖRFATTAREN

Gränsöverskridande samverkan i Tre Skärgårdar

Text: Staffan Ljung

“Skapa en gränsöverskridande kommission för att långsiktigt samarbeta, utveckla och vårda ett av världens största skärgårdsområden – Stockholms, Ålands och Åbolands skärgårdar.” Så lyder ett av förslagen från slutkonferensen för projektet Tre Skärgårdar i september 2020. Att få fram nya tankar och utreda utvecklingsmöjligheter för området Stockholm-Åland-Åbo har varit projektets fokus sedan starten 2019.

Solnedgång på Jurmo Foto: Pia Prost

Östersjöregionen står inför många utmaningar. Havsmiljön är utsatt för belastningar i form av farliga ämnen, övergödning, exploatering och ett kustfiske på nedgång. Många arter och habitat är i akut behov av en förbättrad miljö. Såväl näringar som människors välbefinnande skulle gynnas ekonomiskt av en förbättrad havsmiljö. I Östersjöns kustområden syns liknande trender som i övriga Europa: selsättningen koncentreras till större tätorter och storstäder. Detta medför en minskad servicenivå i glesbygden som en följd av en förändrad demografi.

Det här är en del av bakgrunden till projektet Tre Skärgårdar. Projektet är ett myndighetsuppdrag med syfte att utveckla Östersjösamarbetet. Den svenska Havs- och vattenmyndigheten (HaV) är huvudansvarig, i samarbete med Region Stockholm och Länsstyrelsen Stockholm, Ålands landskaps-

regering, Egentliga Finlands förbund och finska miljöministeriet.

– Projektet har samlat företag, myndigheter och organisationer från Sverige, Åland och Finland i ett så kallat innovationskluster. Tanken är att ett nära samarbete mellan oberoende organisationer ska föda nya tankar och stimulera samverkan, berättar **Thomas Johansson**, som arbetar på HaV och har fungerat som projektledare för Tre Skärgårdar.

Ledorden är en hållbar och levande skärgård. Inom ekosystemförvaltning handlar det om att identifiera och utreda samhällskonsekvenser kring olika innovationer och samhällsutmaningar. Genom delstudier får man fram underlag för en helhetsanalys och gemensamma förvaltningsmodeller. Minst lika viktigt är att skapa starka nätverk och nya samarbeten i en skärgårdsregion som hänger ihop geografiskt, biologiskt, historiskt och kulturellt.

ELIN CELIK är utredare på HaV:s havsplaneringsenhet och har medverkat i Tre Skärgårdar. Hon ser gärna att förvaltningen av Östersjön och dess resurser utvecklas så att den bli mer gränsöverskridande.

– Idag finns det en stark utveckling kopplat till havsbaserad vindkraft i regionen. Något som kräver samverkan mellan Sverige, Åland och Finland eftersom dess klimatnytta, miljöpåverkan och drivkraft som maritim näring är djupt gränsöverskridande. Det behövs en gemensam utvecklingsstrategi för både hav och land.

Elin Celik lyfter också fram förslaget att skapa en skärgårdsprofessur, vilket presenterades på slutkonferensen.

– En tvärvetenskaplig professur inriktad på skärgårdsfrågor skulle ge en kunskapsökning, konstaterar hon.

Elin Celik. Foto: Natalie Greppi

FISKET HAR länge spelat en avgörande roll för den lokala ekonomin i området. Fiskbestånden – framför allt torsken och flundran – har minskat kraftigt i alla tre skärgårdsområden under de senaste årtiondena. Det

kustnära fisket har trots detta fortfarande en betydelse. Thomas Johansson anser att det är viktigt att diskutera hur vi kan vårda, skydda och utveckla fiskbestånden så att de kan växa och fiskas långsiktigt hållbart.

Jakob Granit. Foto: Catharina Biesert

JAKOB GRANIT är generaldirektör för HaV, han lyfter också fram fiskets betydelse, men betonar samtidigt att fisket bara är en del av den blå ekonomin. Till andra verksamheter hör sjötransporter, turism, vattenbruk, energiproduktion och bioteknik. Flera av dessa har goda möjligheter att växa snabbt i framtiden.

– För en hållbar blå ekonomi krävs först och främst friska, välskötta och stabila ekosystem. Hur vi kan nyttja – utan att överutnyttja – havet och dess resurser kräver innovationer och miljötekniska framsteg. Detta fordrar gränsöverskridande samarbeten, konstaterar Jakob Granit.

Digitaliseringen och dess möjligheter kommer med stormsteg in på alla områden i

samhället och Tre Skärgårdar är inget undantag. **Magnus Petzäll**, ansvarig för digital utveckling på HaV, berättar om försök med artificiell intelligens där man simulerar spridningen av invasiva arter. Genom att förutsäga spridningen av arter som negativt påverkar fiskbestånden är det lättare att vidta åtgärder.

Att utnyttja redan befintliga mobilappar också för myndighetsinformation är ett annat framtidsområde. Magnus Petzäll nämner appen FishBrain där fritidsfiskare rapporterar in fångster, väderlek och beten.

– Istället för att myndigheterna lägger resurser på att utveckla egna IT-lösningar, skulle vi kunna samarbeta med företagen bakom apparna och låta dem publicera våra nyheter om fiskeregler. Det skulle alla vinna på. En annan möjlighet är digital fiskförsäljning. Det skulle vara en mötesplats för restauranger och fiskare att göra upp affärer via sina mobiler.

Projektet Tre Skärgårdar avslutades i september 2020. Hur blir det med en fortsättning? Frågan diskuteras och Thomas Johansson poängterar att intresse finns från flera håll.

– Vi behöver förankra det hela politiskt. En överenskommelse mellan Sverige, Åland och Finland skulle vara välkommet för att skapa en långsiktig förvaltning och

utveckling av alla tre skärgårdsområden. Idag sker mycket på projektbasis.

Heikki Saarento är planeringschef vid Egentliga Finlands Förbund och konstaterar:

– Viktigast är att vi har lärt känna varandra och organisationerna där bakom och identifierat behovet av gränsövergripande diskussion och planering.

GÖRAN ÅSTRÖM är miljödirektör vid Länsstyrelsen i Stockholms län och medlem i Tre Skärgårdars styrgrupp. Han sammanfattar projektet så här:

– Jag tycker att Tre Skärgårdar har visat på betydelsen av ökad samverkan mellan våra skärgårdsområden för att gemensamt klara av de miljömässiga utmaningarna. Jag tror att detta arbete ska ske genom redan befintliga strukturer och organ, det vill säga genom våra myndigheter och andra samverkansorgan.

ARTIKELFÖRFATTAREN

STAFFAN LJUNG

är presskontakt på Hav- och vattenmyndigheten.

staffan.ljung@havochvatten.se
treskargardar.com

I och med skärgårdsstiftelsens satsningar på Björkholm har antalet fast bosatta på ön fördubblats, från två personer till fyra. För första gången någonsin har Kronehags grannar året om på Björkholm. Fr.v. Johanna Yliportimo, Kurt och Gulli Kronehag.

Kronehags donerade sitt livsverk på Björkholm

Text och foto: Pia Prost

I början av oktober 2020 undertecknade Gulli och Kurt Kronehag två gåvobrev till Åbolands skärgårdsstiftelse. Paret Kronehag donerar så gott som hela sin fastighet på cirka 22 hektar på ön Björkholm i Pargas skärgård. Här ingår alla de byggnader och anläggningar som hör till semesterbyn. De efterskänkte samtidigt ett privat lån om 100 000 euro som gavs till Skärgårdsstiftelsen för byggandet av ett nytt bostadshus på ön. Huset blev klart år 2019 och bebos idag av Björkholms nya företagarpär.

Kurt Kronehag har haft Björkholm som bas i nästan hela sitt liv. Han minns ännu väl den dag när han flyttade till ön. Året var 1939, Kurt var fyra år gammal och det var auktion. Ett dödsbo sålde bort lösöre, för barnen skulle ha ut sin del. Kurts pappa hade fått jobb på Pargas lotsstation och nästan samti-

digt kom den närbelägna ön Björkholm till försäljning. Kurts föräldrar slog till och köpte ön för 90 000 mark.

Kurt gick i folkskola på grannön Heisala och i folkskola i Pargas. Den unge Kurt hade planerna klara för sig: han skulle bli sjökapten. Efter styrmansstudier och flera år på sjön, följde studier i Mariehamn. Härifrån

fick Kurt med sig både sjökaptenspapper och **Gulli**. Hon är hemma från Dalarna, men jobbade på Åland som fotograf när paret möttes.

Kurt och Gulli gifte sig 1961. De första tio åren var de skrivna både i Orsa, Åbo och Pargas, men det mesta av sin gemensamma tid tillbringade de på Björkholm. Det hus de byggde på Björkholms västra udde var tänkt som sommarstuga, men när Kurt 1972 fick lotsjobb i Pargas blev Björkholm deras fasta punkt i livet.

GULLIS HEMORT Orsa var tidigare en av de förnämsta turistorterna i Sverige. Hennes mamma hade uthyrningsstugor, så med Gullis erfarenheter i bagaget blev paret Kronehag år 1964 bland de första att hyra ut stugor i den åboländska skärgården. Paret började blygsamt med att hyra ut den stuga Kurt byggde under sitt studieår i Åbo, men med tiden växte antalet stugor på ön. Idag är uthyrningsstugorna elva till antalet. Här finns också en bastu för 15 personer, en konferenssal och ett kapell.

Den som vill läsa en mer detaljerad artikel om Kurts uppväxt och Kronehags gemensamma liv på ön kan leta upp Skärgård 1/2011. I slutet av artikeln, som även finns på tidskriftens hemsida www.skargard.fi, konstaterar Kurt att en skäribo alltid är kung på sin ö. Utsikten från Kronehags vardagsrum är verkligen rätt majestätisk, trots att regnmolnen ligger tunga över fjärden.

Den 1 november 2020 övergick äganderätten till semesterbyn och kringliggande mark till Åbolands skärgårdsstiftelse. Hur känns det nu?

– I praktiken är det inte så mycket som ändrats, skrattar Kurt, jag är nog fortfarande kung på min ö. Vi har haft gott om tid att tänka igenom vårt beslut, så det jag främst

känner är lättnad. Vi får röra oss fritt på holmen, hämta ved i skogen och udden med vårt egnahemshus och båthuset är fortfarande vår. Det enda som egentligen ändrat är att vi varken kan sälja eller pantsätta holmen.

– Och så slipper vi jobba, säger Gulli med en glimt i ögat.

– Det märkliga är att vi ännu för tio år sedan aldrig diskuterade, eller ens funderade på, vad som skulle hända med Björkholm, säger Kurt. Man tänker att man är odödlig, ända tills man märker att kroppen börjar säga stopp. Men efter att vi båda hade fyllt 80 började arbetet kännas tungt.

– Fisketurismen gjorde att vi blev så slut, konstaterar Gulli. Det var mycket att ordna med båtar, fiskekort och all städning. Men det har alltid varit väldigt roligt att få jobba tillsammans.

NÄR KRONEHAGS var 82 år gamla insåg de att de hade tre alternativ: stänga semesterön och se på när allt sakta förföll, sälja eller arrendera. Paret hade fått erbjudanden från två håll, båda från utlandet, om att köpa Björkholm, varvid Kurt hade svarat att de knappast hade så mycket pengar att de skulle få köpa ön. En försäljning skulle troligtvis ha inneburit att de varit tvungna att flytta bort. Paret har inga barn och Gullis alla släktingar bor i Sverige.

Kurt hade bekantat sig med skärgårdsstiftelsens arbete på Brännskär och imponerades av den utveckling som hade skett där. Han hade flera diskussioner med stiftelsens dåvarande ordförande **Bengt Backman**, som till en början ställde sig rätt skeptisk till att stiftelsen – som långt drivs av ideella krafter och inte har några stora tillgångar – skulle ta över Björkholm. Men man hittade en lösning, som innebar att Kronehags arrenderade ut den del av ön som omfattade turismverk-

Björkholm har varit bebodd åtminstone sedan 1787. Udden i sydväst är ännu i paret Kronehags ägo.

samheten. Sedan 2018 arrenderar Skärgårdsstiftelsen i sin tur ut semesterbyn till företagsparet **Johanna Yliportimo** och **Matthijs Admiraal**.

Lånet, som Kronehags efterskänkte, kom till när Kurt fick se ritningarna för det nya boningshuset på Björkholm. Där fanns ingen bastu, och – som Kurt konstaterar – ett hus utan bastu går aldrig att hyra ut till en finsk familj. Så han erbjöd sig att låna 100 000 euro med mycket låg ränteprocent, om stiftelsen ritade in en bastu.

Kurt sitter numera med i styrelsen för skärgårdsstiftelsen. Kurt var i många år mycket aktiv i lokalpolitiken och hade egentligen tagit ett principbeslut om att aldrig mer engagera sig i någon sorts styrelse.

– Men stiftelsen har gjort ett mycket fint arbete sedan den grundades 2006. Att sitta med i styrelsen känns som att ha lite koll på

vad som händer med Björkholm. Jag är inte den mest aktiva, men försöker hjälpa till där jag kan, säger Kurt. Det gäller även i samarbetet med de nya företagarna. Jag klabbar ved och hjälper till om det blir några reparationer och så vidare.

Kurt och Gulli hyrde i huvudsak ut stugorna veckovis, men idag är det vanligare att till exempel cyklister och vandrare stannar bara för en dag eller två.

– Johanna och Matthijs har nog höjt användningsgraden betydligt, konstaterar Kurt. Under våra sista år gjorde vi ingen aktiv marknadsföring alls, utan de flesta gästerna var våra gamla kunder. I takt med att de blev äldre minskade uthyrningen.

NÄR MAN vandrar nerför sluttningen från Kronehags kommer man till hagen där Johanna har sina tre hästar. Medan Johanna kratsar hovar bekräftar hon att de haft en

Kurt och Gulli Kronehag donerade hela sin semesterby och kringliggande mark till Åbolands skärgårdsstiftelse.

Johanna Yliportimos hästhage ligger precis framför det nybyggda bostadshuset, som skymtar i bakgrunden.

mycket bra sommar, med en belägningsgrad på 98 %. Att våren var helt öde var något av en lättnad, eftersom Johanna i sitt jobb som bildkonstlärare fick mycket extra jobb i och med all distansundervisning.

Åbobon Johanna och holländaren Matthijs har ett rätt äventyrligt liv bakom sig. Paret bodde på ön Curaçao i Västindien när de fick höra om att en ny företagare söktes till Björkholm. Johanna har arbetat på olika håll i världen de senaste 10 åren och längtade tillbaka till Finland.

Matthijs är både byggnadsingenjör och geografilärare. Det var som lärare han jobbade i det holländsktalande Curaçao, medan Johanna tog turister på dyksafarin. De har

båda erfarenhet av turismbranschen, men företaget är nytt för dem båda. För tillfället går Matthijs en finskspråkig företagartutbildning i Åbo.

Förutom hästar har paret får, höns och hundar. Man kan redan se hur de betande fåren öppnat upp ängar som höll på att växa igen. I en av vikarna på Björkholms norra sida ligger parets segelbåt förankrad. Medan vi rider runt ön får nykomlingen, ett ettårigt föl, springa fritt efter oss.

– Det här är en av de goda sidorna med en ö, ler Johanna, man behöver inte oroa sig för att djuren irrar bort sig om de smiter. Det känns väldigt fint att allt jag gillar finns koncentrerat på denna ö: djuren, seglandet och

jobbet. Jag kan arbeta deltid som konstlärare i Åbo och ändå komma hem till natten. Företagandet med alla människomöten kan ibland kännas mer intensivt än jag trodde det skulle vara, men vi lär oss hela tiden.

MIN VANA trogen håller jag nästan på att missa förbindelsebåten, men m/s Vikens besättning förbarmar sig över mig och gör en u-sväng tillbaka till bryggan. Under tiden hinner jag ännu växla några ord med Kurt, som väntar på dagens post.

Han berättar att Kronehags tanke aldrig var att donera, utan att testamentera. Men eftersom samarbetet förflöpte så väl, kändes donationen som ett logiskt steg.

– På relativt kort tid och med begränsade medel har skärgårdsstiftelsens arbete gett konkreta resultat för att hålla skärgården levande, säger Kurt. Gullis och min förhoppning är att vår donation till Åbolands skärgårdsstiftelse kan inspirera också andra att göra liknande val.

Åbolands skärgårdsstiftelse rs är en icke-vinstbringande stiftelse, med syftet att verka för en levande skärgård. Den stöder möjligheterna till fast boende och inflyttning till skärgården.

I samband med donationen av Björkholm riktade skärgårdsstiftelsen ett ödmjukt tack till Gulli och Kurt Kronehag och skrev att "Ett bättre betyg för stiftelsens arbete går knappast att finna, än en så här storslagen gåva av någon som på nära håll har följt med skärgårdsstiftelsens arbete i praktiken."

www.abolandsskargardsstiftelse.fi

Läs mer om Kurts uppväxt och Kronehags gemensamma liv i artikeln från 1/2011 på tidskriftens hemsida www.skargard.fi

PIA PROST

jobbar som redaktör för tidskriften Skärgård och som kommunikatör på Skärgårdshavets Unesco biosfärområde.

050-338 1710
prost.pia@gmail.com

ARTIKELFÖRFATTAREN

Göran Schildt med brodern Christoffer i sin första segelbåt, Vita Nuova.

Att segla var nödvändigt för Göran Schildt

Text: Kjell Andersson

Foton: Göran Schildt/Svenska litteratursällskapet i Finland, SLSA 1150

Göran Schildt är känd framför allt för sina reseskildringar från Medelhavet, där han seglade med ketchen Daphne från slutet av 1940-talet fram till 1980-talet. Mindre kända är hans seglatser i finländska och svenska vatten, inte minst på grund av att han själv inte ägnade dem någon litterär uppmärksamhet. Denna artikel är ett första försök att belysa något av dessa nordiska seglatser.

Min tes är att **Göran Schildts** seglatser i Östersjön var en ”förövning” inför resorna på Medelhavet, och dessa inte helt kan förstås om man inte tar i beaktande hans tidigare erfarenhet av segling och mångsidiga bekantskap med livet på en båt, inte minst socialt.

Göran Schildt föddes 1917, son till författaren **Runar Schildt** och hans hustru **Mila** (f. **Emilia Heikel**). Om sin barndom ger han oss glimtar som låter ana en familjesituation präglad av ekonomiska, känslomässiga och praktiska bryderier. Trots detta framträder bilden av en företagsam gosse, som stundom utmanar vuxenvärlden och dess sociala normer. Exempelvis stjal han ostämplade inträdesbiljetter och från en tornbyggnad på gården där familjen bor låter dem regna ner över förbipasserande som glatt plockar ”friljetterna” åt sig.

VÄNDPUNKTEN KOM när Runar Schildt år 1925 tog sitt liv, uppenbart fångad i en psykologisk återvändsgränd som han inte kunde ta sig ur. För Göran Schildt var faderns självmord kanske inte så tragiskt och dramatiskt. För ett barn blir det ett faktum att någon är borta, vilket man inte kan göra så mycket åt, skriver han. Men Göran tolkar in ett sökande efter en både konkret och symbolisk fadersgestalt efter den tragiska händelsen 1925. Bland annat tar det sig uttryck i ett utforskande av faderns bibliotek och en så småningom brådmoden djupdykning i såväl litteraturens stora gestalter som frågeställningar.

Efter faderns bortgång upplevde den Schildtska familjen – förutom Göran och modern en bror och en syster – en ännu osäkrare ekonomisk situation än vad man gjort innan. Båda föräldrarna hade överklassrötter, och en kombination av bland annat hyresinkomster och frikostigt understöd från

gudfadern **Erik von Frenckell**, möjliggjorde att Göran och hans syskon kunde fortsätta sin skolgång och växa upp jämsides med sina släktingar och kamrater från de högre sociala skikten i Helsingfors.

Görans något egensinniga och oppositionella agerande fortsatte. Det ytrade sig bland annat i ett avståndsstagande från religion och en vägran att konfirmera sig. Allvarligare var dock ett avhopp från skolan på sjunde klass, efter att han blivit anklagad för fusk, ”något som alla sysslade med”. Den redan beläste och av allt att döma mycket begåvade Göran Schildt lät sig inte bekommas av denna ”konfrontation med systemet”. Han läste snabbt in de återstående kurserna som privatist och skrev ett år före sin klasskamrater studenten med vitsordet laudatur. Studentbetyget gav också tillträde till Sorbonne i Paris där Göran, efter ny insats av faddern Erik, kunde påbörja studier läsåret 1934-35 och redan som tonåring stifta bekantskap med Europa och ett av dess kulturella centrum. Denna studieresa i det kulturella Europa fortsatte år 1937 då Göran Schildt tillsammans med vännen **Georg Henrik von Wright** besökte Italien. För första gången fick Göran på ort och ställe bekantade sig med den klassiska kulturen – resan satte en avgörande prägel på Göran och han återkommer till den senare gång på gång.

VINTERKRIGET KOM emellertid emellan vad beträffar Schildts ambitioner, både akademiska och litterära. Han anmälde sig som frivillig och sårades svårt vid fronten, efter att han före det upplevt en för honom, som individualistisk akademiker, absurd och verklighetsfrämmande livsfas omgiven av kyla och död. Kriget innebar samtidigt en vändpunkt och ett startskott för det som senare skulle bli hans liv och karriär. Före kriget hade han lärt känna **Mona Morales**, en keramik- och glaskonstnärinna som en tid bott

Under somrarna med Galatea kunde paret Schildt njuta av till och med semesterliknande förhållanden, trots att krig och armod rådde i övrigt – ett slags ödets kompensation för Görans svåra krigsskada. Här är det solbad som gäller i Lovisa skärgård.

som underhyresgäst hos hans mor och som han haft en förbindelse med. När han låg svårt sårad på sjukhuset besökte Mona honom, och han sticker inte under stol med att hon föreslog att de skulle gifta sig. Mona och Göran gifte sig 1941. För sin egen del lovade han – ifall han överlevde – att han skulle segla ner till Medelhavet och på så sätt ”förena de två världar som i ungdomen gett de största lyckostunderna”.

FÖRBEREDELSENA FÖR det som så småningom skulle bli de världsbekanta Daphnefärderna var mångfasetterade. Dels hade han skönlitterära ambitioner som resulterade i debutromanen ”Önskeleken” från 1943, dels arbetade han efter avlagd examen i konsthistoria vid Helsingfors universitet på två fackböcker; den ena en biografi över målaren **Paul Cézanne** och den andra en studie över den franske författaren **André Gide**. Båda utkom 1946. Cézanne-studien omarbetades senare till en doktorsavhandling och Göran Schildt disputerade år 1947 vid Helsingfors universitet. Detta innebar att Schildts karriär stod i vågskålen: han hade antagligen kunnat få en professur vid Helsingfors universitet och tvekade också en tid om han skulle satsa på detta. Valet föll emellertid på fritt författarskap och journalistik, förmodligen i betydande grad beroende på att hustrun flyttat till Sverige för projekt inom konst- och designsektorn. Göran fick därmed kontakter inom den rikssvenska förlags- och tidningsvärlden och såg det som naturligt att flytta sina bopålar. Därmed var grunden till den seglar- och författarkarriär som senare skulle följa lagd.

För att man ska förstå utvecklingen krävs det att man för in ett nytt, ganska paradoxalt, personlighetsdrag hos Schildt i den totala bilden. Göran Schildt var, som man anar ovan, en utpräglad bokmal och teoretiskt lagd person. Samtidigt behövde han en motvikt till detta och denna motvikt blev tidigt seglingen. Dels kunde Göran Schildt genom

seglingen leva i nuet, bli ett med ”livsflödet”, eftersom sysselsättningen kräver hundra procentig närvaro och koncentration. Dels kunde han kombinera denna ögonblickets sammansmältning av sig själv med båt, hav och vind med det distanserade medvetande och det analytiska tänkande som på djupet präglade honom.

FÖR ATT bli en bra seglare är det viktigt att man behärskar väder och vind, kan läsa sjökort, tolka farledssymboler – för att inte tala om att ha framförhållning och kunna planera. ”Finns det någon tätare och varaktigare legering av medvetenhet och livsflöde än den som seglarens nappatag med elementen bjuder?” frågar han själv så talande i boken *Lånade vingar*. Man kan notera att seglingen fångat inte bara Göran Schildt utan också många andra intellektuella.

Seglandet kan vara en ensamsysselsättning (ensamseglare är ju ett begrepp). Mycket talar ändå för att man bör vara fler i båten och det tycks också ha varit fallet i Göran Schildts seglarliv. Sjövanan tycks han ha förvärvat genom att följa med fiskare i sommarvistelsens Hornnäs i Finska viken. Senare, när han förvärvat sin egen centerbordsjolle *Vita Nuova*, blev det seglatser tillsammans med bland andra Mona och hunden Bogey. Ifråga om hajen *Galatea* och dess efterföljare, den lite större *Liberté*, är det uppenbarligen sällskap som gäller, liksom att färderna blir längre än de korta turerna från hemmahamnen. Talande är att han förvärvat *Galatea* tillsammans med ”system” **Vivica Bandler**, dotter till den stöttande faddern von Frenckell och en central person under Görans uppväxt. Det är fruarna, först Mona och långt senare, efter att de separerat, den nya frun Christine, som utgör stommen i besättning. Gästerna, gastarna och matroserna ombord är dock otaliga och i stor utsträckning bemärkta personer inom konst och kulturliv. Ibland är de ombord bara någon dag eller

Med kostern Liberté tog Göran och Mona Schildt nappatag med de nautiska elementen på allvar. Den lämpade sig bättre för långfärder än den vackra och smäckra Galatea.

träffar besättningen bara i hamn, men i vissa fall är de följeslagare under långa etapper, såsom den italienske konstnären **Roberto Sambonet** som dyker upp i praktiskt taget varje Medelhavsskildring.

Göran Schildt förfaller kärvt i sin beskrivning av fruarnas roll ombord. De kan inte segla, men följer lojalt med sin man och har inte minst en viktig roll vad gäller hushållet. Den här rollfördelningen bekräftas långt senare av Mona Schildt då hon i samband med en 80-års intervju i Svenska Dagbladet (10.4.1988) anger sin roll på Daphne – Göran Schildts slutliga och ultimata båt – som att sköta hushållet och stå vid roret. Hon tillägger, i samklang med Göran Schildts mångtaliga utsagor, att de båda njöt av seglatserna och att det var ett privilegium att vid sidan av en yrkeskarriär kunna leva detta

unika vagabond- och upptäckarliv. Göran Schildt påpekar också otaliga gånger att äktenskapet med Mona var ett ”kamratäktenskap där ingen ställde exklusiva krav på den andra”, vilket i sig implicerar självständighet och ett deltagande på egna villkor. Det rikliga fotografiska materialet från deras resor bekräftar än mera bilden av en stark kvinna som är sin makes jämbördiga kompanjon i alla skeden av seglatserna.

FÖR ATT återknyta till Schildts löfte på sjukhusbädden var det inte bara seglandet som var en viktig ingrediens och ambition i hans liv på 1940-talet. Minst lika viktigt var Medelhavet och dess antika arv, både konkret och mentalt. ”Vid Medelhavet fanns det goda livet för den utvecklade människan” kunde man sammanfatta det sentiment som Schildt ger uttryckt för i flertalet av sina skrifter, spe-

Segling och litteratur, ingenting beskriver bättre Göran Schildt.

ciellt under den tidigare delen av sitt författarskap. Detta var dock inte unikt för Göran Schildt, utan fick ett särskilt pregnant uttryck redan i Goethes ”Italienische Reise” skriven i slutet av 1700-talet. Boken hade hört till den lektyr som den unge Schildt läste i sitt sökande efter kunskap och mening och den hade uppenbart satt sina spår. Som han senare skriver tolkade dock Goethe i stor utsträckning Italien utgående från sina förutfattade meningar och ”skrev” på sätt och vis sin bild av den ideala Medelhavsantiken. Det är här lätt att dra en parallell till Schildt själv, utan att gå in på frågan i vilken mån han var en idealiserande eller realistisk rapportör. Han nuddar själv vid frågeställningen i otaliga sammanhang och varje läsare får göra sin egen bedömning.

Det är, tycker jag, i detta ljus som man ska se Göran Schildts seglatser under 1940-talet, de siktade helt tydligt mot Medelhavet. Visserligen kan man se dem som nöjestrappar utan någon avgörande koppling till

äventyren på Medelhavet, men den som noggrant läst Daphneböckerna inser nog att dessa äventyr kunde ha slutat illa utan den segel- och sjövana som han förvärvat innan. Dels rör det sig om båtförandets praktiska hantverk, dels också om det mentala självförtroende som endast kan byggas upp genom övning och praktik.

BILDEN BLIR inte fullständig om man inte lägger in ytterligare ett element: fotografieringen. Det är genom bilderna och illustrationerna som böcker som ”I Odysseus fotspår”, ”Ikaros hav” och ”Solbåten” blir levande för läsaren. Schildt har en medryckande prosa där han ömsom växlar mellan dråpliga situationsbeskrivningar, idylliska vyer och spränglärda historiska och kulturella utläggningar. Det är ändå via fotografierna som i varje fall jag får den slutliga bekräftelsen på vad jag läser – så här ser landet ut, så betar sig människorna, så här ser en antik fornlämning ut.

Göran Schildt blev fotograf redan i mycket unga år och framkallande sina bilder själv. På sin resa till Frankrike 1934 hade han med sig en modern småbildskamera (kino). När han inledde sina resor med Daphne var han utrustad med en 6x6 spegelreflexkamera, som gav utmärkta, detaljrika bilder. Dessutom hade han också med sig filmkamera på många resor – laddad med färgfilm, i motsats till svartvitt som med få undantag gällde för stillbilderna.

GÖRAN SCHILDTS fotoarkiv, som är sakkunnigt organiserat av Svenska litteratursällskapet, omfattar idag mellan 12 000 och 13 000 bilder. De flesta är bevarade på negativ, vilket möjliggör utmärkta förstoringar och digitaliseringar. Schildts bilder skiljer sig inte i sak från andra hängivna fotografers, men det som gör Schildts bildarv betydande är att det är en central del av hans, huvudsakligen litterära, berättararv. Hans intensiva resande ger en resedokumentation – framför allt

gällande Medelhavet – som vid tidpunkten ifråga inte var vanlig. Också hans sätt att i sin umgängeskrets fånga personer som gjort sig bemerkta inom konst och kultur ger upphov till ett persongalleri som känns ganska unikt, inte minst för att personerna är familjärt och avspänt avporträtterade. Det som slår en är faktiskt hur litet arkivet ännu är utnyttjat. Det finns ännu mycket som både kan fördjupa och bredda det Schildtska arvet.

Vill man närma sig segelfärderna i finländska och svenska vatten, vilka endast har en undanskymd roll i Göran Schildts egna böcker och artiklar, är loggböckerna den ultimata källan. Göran Schildt förde mycket noggranna loggböcker över seglatserna 1945, 1946 (Liberté) och 1947 (Daphne). Han summerar själv ”prestationerna” för de olika säsongerna enligt följande:

Facit av sommaren, år	1945	1946	1947
Segeldagar	33	38	50
Distansminuter avverkade	621	879	1000
- för motor, i sjömil	32	52	220,5
- för bogser	10	41,5	46,5
Nätter ombord	25	26	40
Personer (utom skepparen) ombord under segling	16	21	28
Sjömil seglade av Mona	312	393,5	582
Sjömil per segeldag, i medeltal	18,7	23,1	20
Medeltalet för alla dagar <u>utan</u> motor, i knop	3,14	3,88	3,14
Medeltalet för alla dagar <u>med</u> motor, i knop	2,16	2,8	2,16

Här är det hustru Mona som sitter till rors. Observera den franska tricoloren som för paret representerade frihet.

Det som man direkt kan konstatera är att seglingsaktiviteten växer för varje år. Dels har det förstås med "tiden" att göra: andra världskriget avslutades officiellt 2 september 1945, så Göran Schildt & Co seglande faktiskt första sommaren under krig med alla de faror och andra svårigheter som detta förde med sig. Man färdades med lots kring det ryska arrenderade området och man kunde göra makabra fynd, såsom flytande lik.

Förstås har det också med segelvana och inkörning av båtar att göra och inte minst det faktum att Daphne var betydligt bekvämare och erbjöd större möjligheter än den mindre Liberté, som man seglade med 1945-46. Loggböckerna bär också vittnesbörd om att Göran Schildt tog seglandet, dess planering, genomförande och dokumentation seriöst. Sifferexercisen och olika dagboksmässiga begründanden om händelser och trender fyller sidorna. Det är möjligt att det hörde till ett gott sjömanskap åren efter

kriget, men känslan är att det är signifikant för Göran Schildt och att det kan kopplas till hans mer eller mindre medvetna strävanden att så småningom göra de stora seglatserna.

Loggböckerna ger oss också en inblick i den sociala sidan av individualisten Schildts seglande: antalet personer ombord under segling ökar från 16 till 28 under de tre år som skildras. Det är i stor utsträckning familjen och nära vänner som följer med på kortare eller längre turer, men det saltstänkta kamratskap som kännetecknade flertalet av Medelhavsresorna börjar avteckna sig redan här. Även Monas andel av seglandet noteras av Göran. Det är förmodligen ingen slump att så sker, hennes segelvana var en central livförsäkring när man med Daphne styrde ner mot Medelhavet.

LOGGBÖCKERNA BÄR också klara vittnesbörd om hur seglatserna var strukturerade. År 1945 avreser Göran, efter att först ha

gjort kortare turer, med system **Monica** från Helsingfors till Åbo via Hangö och Högsåra. I Åbo mönstrar hustrun Mona på och med henne går seglatsen först till Åland och Kumlinge och Kökar, för att sedan via Utö, Hitis, Barösund och Helsingfors avslutas i Lovisa där paret fortfarande hade sin bostad i Finland. Efter att Mona rest tillbaka till Sverige avslutar Göran säsongen med en lite längre ensamseglat i Lovisavattnen.

FÖLJANDE SOMMAR inleds seglandet med en korttur tillsammans med vännerna **Mario de Mello** och **Dorothea”Baby” Ramsay**. Därefter mönstrar Mona och mamma Mila på i Helsingfors för färd till Lovisa. Den långa seglatsen inleds därifrån tillsammans med Mona i slutet av juli och går via Pellinge, Helsingfors, Hangö, Högsåra och Berghamn till Åbo, där Mona mönstrar av och avlöses av Georg Henrik von Wright. De två vännerna seglar därefter runt Åland (via Geta till södra Åland) för att återigen avsluta i Åbo i medlet av augusti. Efter en seglingspaus anländer den rikssvenska vännen **Lasse Henschen** till Åbo och en seglat över till svenska sidan inleds, där man är framme i slutet av augusti. Efter det här görs ett antal veckoslutsseglingar i Sverige innan Liberté läggs upp för vintern i mitten av oktober.

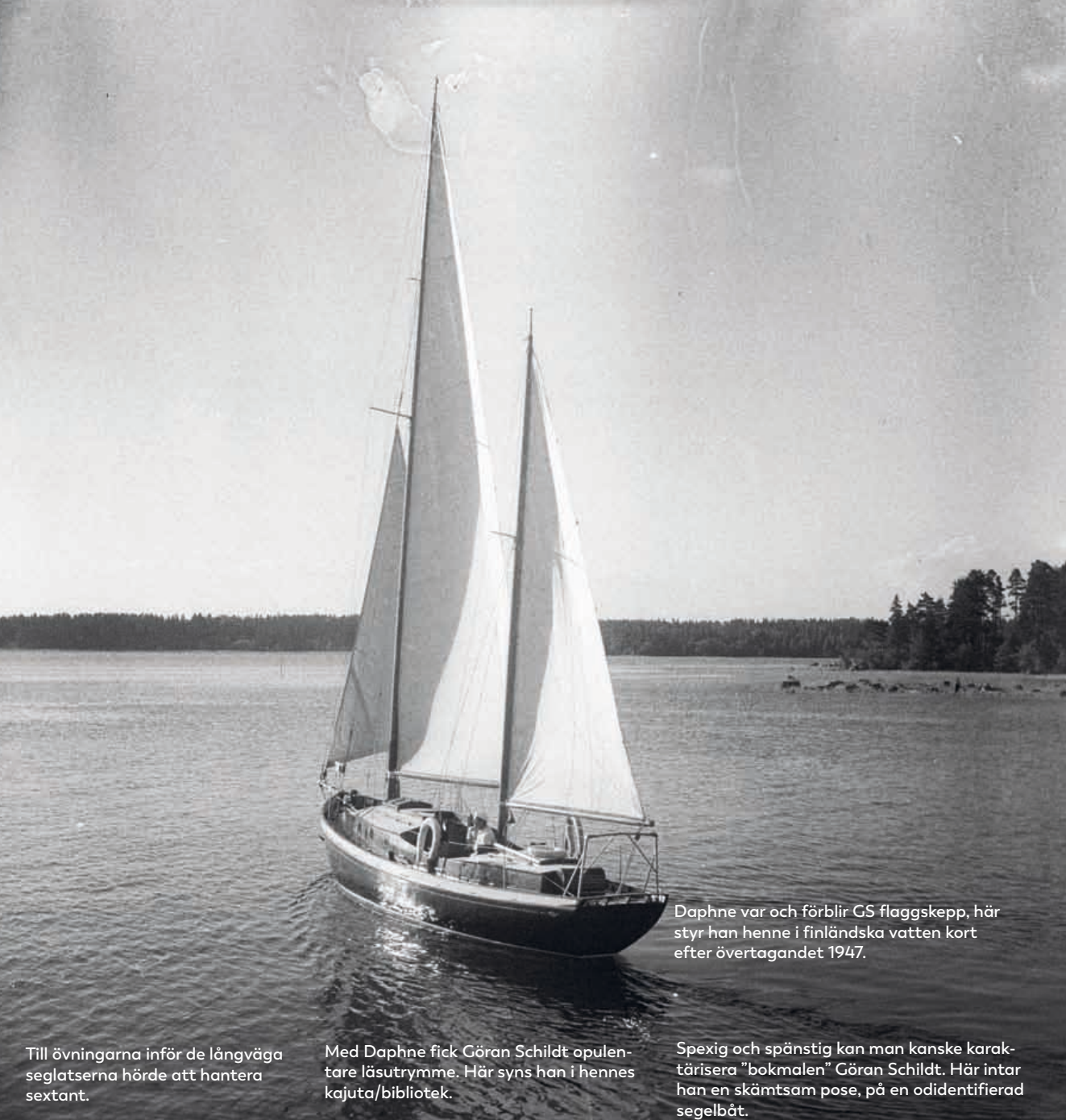
Seglingarna följande sommar inleddes också i sällskap med vännerna Mario och ”Baby” i vattnen mellan Helsingfors och Lovisa, nu med Daphne. Liberté är fortfarande i Göran Schildts ägo men finns i Stockholm. År 1947 seglar Göran Schildt bland andra med sin mamma, Vivica Bandler och vännerna Lasse Henschen och **Aili Pekonen-Henschen**. Göran prisar fyra segeldagar på tumanhand med Mona i slutet av augusti, efter att Daphne helt övergått i paret ägo. Daphne uppläggs för vintern i början av november.

De dagliga loggboksanteckningarna gäller förstås i stor utsträckning iakttagelser av

nautiskt intresse: väder och vind, seglingen eller färdens per motor, ankringar, hamnar och så vidare. Samtidigt finns där mycket annat: social samvaro, måltider, bad och solbad (man kastade kläderna om det bara var möjligt), läsning och diskussioner. En intressant aspekt är att den psykologiska stämningen ombord så gott som dagligen pejlas – förekommer missmod, ilska, nedstämdhet, eller är man tvärtom på strålande humör och njuter fullt ut av seglatsen? Stämningen korrelerar ofta med vädret, vilket knappast är överraskande i en liten segelbåt där både vind och fukt letar sig in också i kajutan. Därför kan de här redogörelserna kanske ses som kryddor med stänk av självironi. Jag skulle dock se dem i ett lite allvarigare ljus, på långseglatser är besättningens välbefinnande inte minst ur psykisk synvinkel av central betydelse. Kanske gjorde Göran Schildt sina annoteringar med längre färder i sikte.

Loggböckerna ger få, men intressanta, indikationer på Göran Schildts planer och beslut gällande det, med tanke på Medelhavet, avgörande bytet av båt till ketchen Daphne. I Libertés loggbok från 1946 framträder Daphne i en anteckning från Degerby, Åland 25.8:

”Just när vi i kvällsmörkret höll på och lagade middag löpte Daphne med Chr. E. (Christoffer H. Ericsson) och Bendi Z (Benedict Zilliacus) in för motor. Vi på besök hos dem, de hos oss. Chr. mycket positiv beträffande Libertés ombyggnad, som han fann lyckad. Trevligt att höra om deras upplevelser på Västkusten, Marstrand, Köpenhamn etc. God väderleksprognos i radion. Till kojs vid 1.15 tiden.” Det som loggboken inte förtäljer var att Ericssons resa egentligen var misslyckad – man hade inriktat sig på en Atlantsegling men tvingats vända om på grund av olika svårigheter. Detta var antagligen också anledningen till att Göran Schildt inte långt senare fick överta båten.

Daphne var och förblir GS flaggskepp, här styr han henne i finländska vatten kort efter övertagandet 1947.

Till övningarna inför de långväga seglatserna hörde att hantera sextant.

Med Daphne fick Göran Schildt opulenta läsutrymme. Här syns han i hennes kajuta/bibliotek.

Spexig och spänstig kan man kanske karaktärisera "bokmalen" Göran Schildt. Här intar han en skämtsam pose, på en odentifierad segelbåt.

Mona Morales-Schildt framstår som en trogen och stark reskamrat. Hon var den perfekta kompanjonen på de kultur- och konsthistoriska upptäcktsfärder som Göran gjorde på Medelhavet, men hon var inte heller bang inför ett stormigt hav.

SCHILDT

Göran Schildt som ung. Foto av professionell fotograf.

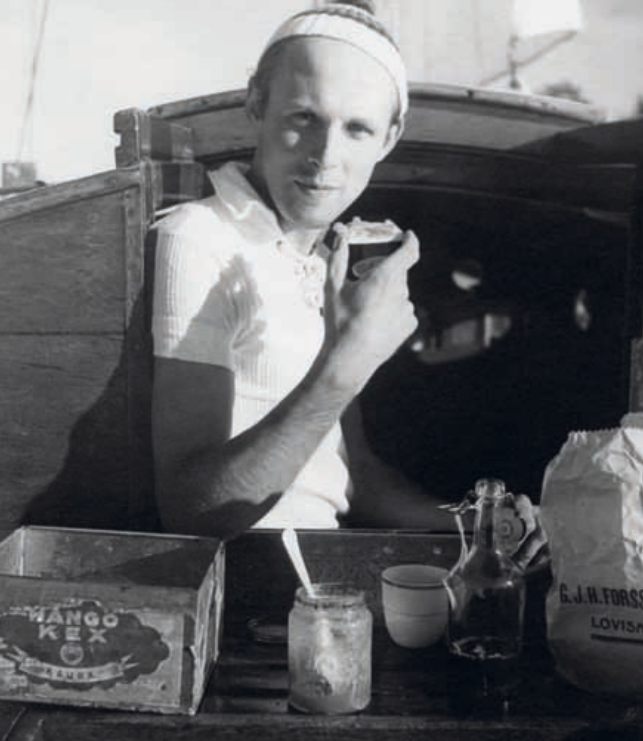
I en odaterad anteckning från senhösten 1946, då Liberté tagits upp på varv och gjordes klar för vinterförvaring, har de planer som uppenbarligen stöpts en tid hos Göran Schildt och Christoffer H. Ericsson tagit mera konkret form. Här får vi också en inblick i hur seglarnöjet kunde te sig långt utanför den soliga sommarsäsongen:

”Lasse Henschen hjälpte mig en lördag e.m. och söndag att bygga in båten. Stommen lades, en del bockar förfärdigades. Arbetet halvfärdigt till påföljande lördag. Snöfall under tiden, fick skotta undan den våta snön när jag skulle fortsätta. Jobbade par söndar ensam, en dag var Mona med och hjälpte, hon putsade köksvინet o.s.v. Småningom blev taket färdigt, mycket solitt och praktiskt med löstagbara luckor, kanske lite tunga. Motorn grundligt insmord med olja, olja även i cylindrarna. Propellern så hårt fastskruvad att jag inte fick loss den, hoppas ingen tjuv heller lyckas. Det hela klart och färdigt mot medlet av november. Ungefär vid denna tid började möjligheten ifråga om

Daphne att avteckna sig. Skall jag inte längre segla Liberté nästa sommar?”

NÄSTA SOMMAR är det alltså Daphne som gäller – till att börja uppenbart i något slag av samägande med Lasse Henschen och Aili Pekonen-Henschen, den senare en vän till Mona från studietiden. Seglingen med Daphne var spännande, speciellt som båten hade en annan personlighet och krävde ett annat handlag än Liberté. Segeläventyren under sommaren -47 utspelade sig i svenska vatten, efter att Daphne seglats över från Mariehamn av Göran Schildt och Vivica Bandler. Speciellt seglatsen från Gotska Sandön till Färö tilldrar sig läsarens uppmärksamhet.

Saxat ur loggboken 18 juli 1947 då man legat för ankar vid Sandön över natten: *”Upp vid 8-tiden då vi märkte att vi draggade utåt. 8-rapporten i radion: stormvarning för NO-lig kulje. Beslöt sätta stormsegel och gå till Färösund, d.v.s. närmaste säkra hamn. Skar i dubbeltalja för lösfotade stormstoren, som var lite*

Göran Schildt intar ett mellanmål på sin båt Liberté, som han seglade åren 1945–46.

Skepparen till rors. Foto från de första "provsegelatserna" i den finländska skärgården

trög att hissa. Tog upp danfortankaret på däck, lade ut loggen. Sjön till en början inte alls så farlig. Mona talade om att hissa ballong, solen sken och seglatsen var fin. Aili dock fortfarande sjuk (sjösjuk, min anmärkning) och i katastroftillstånd. Vinden allt hårdare, ett brott fyllde jollen till hälften. Lasse och jag lyckades med stort besvär och fara få in jollen på akterdäck. Våldig överbrytande våg nära att vräka oss i sjön. Vågorna allt högre, lärde mig att passa brotten som vätte ned oss i låringsläge, men som Daphne klarade fint från aktern. Lasse betryckt. Siktade slutligen Färös kust som vi närmade oss försiktigt. Ingen svårighet att hitta inloppet. Mulet och dystert. Äntligen i lä för dynningarna och delvis för vinden. Ankrade vid kalkbrygga på Färö-kusten. Härlig supé, Aili återuppväckt, kojade trötta men nöjda."

DEN HÄR gången visade Östersjön sitt inte alltid så soligt leende ansikte och de skiftningar man måste vara förberedd på om man är ute på långseglats. Stundom kunde det dock vara skepparen själv som breddade ut vingarna lite väl modigt när han testade sig själv i förhållande till havet och dess makter—och det är här signifikant att han uttryck-

ligen jämför segel med vingar. Vi får ta del av händelserna under en korttur från stationeringshamnen i Tyresö utanför Stockholm söndagen 28 september 1947:

"Fräsande sidovind ut. Nervös stämning. Kryss från Vissvassfjärden utåt. Tog ned mesanen för att på detta sätt spara och lugna Mona. När vi skulle gå över stag vid babordskusten vägrade Daphne p.g.a. förändrade segeltrycket. Strandning oundviklig, men jag lyckades med bredflockspiran få ut fören igen från klippan. 3 lyckade stagvändningar genom krängning med focken. Den fjärde misslyckades, ny strandning i Bagarsundet i hård vind och sjö. Ny räddning, sedan länsade vi tillbaka p.g.a. panikstämning ombord."

Loggboksanteckningarna från 1947 ger inte några direkta indicier om att en längre seglats planerades nästa år. Då vidtogs den långa resan från Sverige till Italien, bland annat via de franska kanalerna, vilket skildras i boken "Önskeresan". Men man ser att en påtaglig förnyelse och ombyggnad av båten planeras, den byggdes 1935 och var alltså inte lastgammal. Men det framkommer att

Litteratur

Kruskoff, Erik: Apollon i Daphnes famn. 2007. Om Göran Schildts konstsyn, Söderströms, Borgå.

Schildt, Göran: I Odysseus kölvatten. 2004. Med Daphne till Grekland. Söderströms, Helsingfors.

Schildt, Göran: Ikaros hav. 1957. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Schildt, Göran: Kontrakurs. 1963. Wahlström & Widstrand, Stockholm.

Schildt, Göran: Lånade vingar. 1995. Söderströms, Jvaskylä.

Schildt, Göran: Tvivlets gåva. 2000. Söderströms, Jvaskylä.

Schildt, Göran: Solbåten. Med Daphne på Nilen. 2004. Söderströms, Helsingfors.

Schildt, Göran: Önskeresan. 1952. Söderströms & Co, Helsingfors.

Widén, Gustaf: Så möttes Daphne och Schildt. Hufvudstadsbladet 29.3.1998.

Övriga källor

Göran Schildt den ogenerade individualisten, Videointervju, Kaleido Productions/Sandelin Media Oy Ab 2003.

Göran Schildt/Svenska litteratursällskapet i Finland, SLSA 1150:

Loggbok, Liberté 1945.

Loggbok, Liberté 1946.

Loggbok, Daphne 1947.

plåttråget under motorn var sönderrostat, vilket ger en vink om att många detaljer var i behov av reparation och förnyelse.

GÖRAN VAR sjuk under längre perioder under hösten. Det berodde på seglatser i kyligt väder sent på säsongen, men uppenbart också på kvardröjande sviter från krigsskadorna. Detta kan delvis förklara att ägarna låg lågt i sina anteckningar i loggboken, det gällde att komma igen efter årets strapatser innan man uttryckligen kunde planera nya. Hur

som helst förverkligades ”drömresan” faktiskt följande år och med den – och de framgångar som boken om den innebar – nya resor och slutligen det fantastiska livsverk om Medelhavet och dess kultur som blev Göran Schildts. Men det är, om en kliché tillåts, en annan historia.

KJELL ANDERSSON

är professor emeritus i landsbygdsforskning från Åbo Akademi, Vasa. Med sin skärgårdsbakgrund – han är född och uppvuxen på Simskåla i norra Ålands skärgård – har han genom åren medverkat med artiklar i Skärgård, samt tillhört ledningsgruppen för SIÅA. Till hans specialintressen hör traditionell fotografering och personhistoria.

Foto: Anu Ylämurto

ARTIKELFÖRFATTAREN

Göran Schildt på Daphne sommaren 1960, med vulkanön Stromboli i bakgrunden.
SLSA 1150 Göran Schildts arkiv, CC BY 4.0

Ombord på Daphne

Text: Nalle Valtiala

Fredagen den 2 juli 1982 såg jag Daphne för första gången.

Noga taget s/y Daphne, beteckning ketch, material perobaträ, längd 35 fot, displacement 6,5 ton, 46 kvm segelyta. Inte för att jag kände till alla fakta på den tiden, seglen var förresten inte hissade. Det nobla fartyget, som jag läst så många böcker om, låg förankrat vid kajen i Chios hamn. Förutom dåvarande skepparen Göran Schildt befann sig goda vännen Benedict Zilliacus ombord. Det fick jag veta långt senare. Jag var bekant med Göran, låt vara ytligt, ändå

klev jag inte över relingen. Varför inte? Därför att klockan var fyra på morgonen.

Med min familj väntade jag på färjan, som skulle ta oss till Lesbos, vår nästa grekiska ö. Färjan kom, Chios sjönk i havet, Daphne likaså. Men följande gång jag såg fartyget gick jag ombord. Detta skedde den 23 oktober 2019. Både Göran och Bez seglar numera med celesta flytetyg, Daphne står för sin del inne i restaurangen som bär sin långvariga ägares förnamn. Näringsstället är anslutet till Forum Marinum, Åbos fina sjöfartsmuseum,

som jag länge tänkt besöka. Nu blev det äntligen av.

Andäktigt, som när man nalkas en helgedom, gick jag fram till fartyget, tills Helios slocknar förankrat i ett kulinariskt lugnvatten. Ett överraskande litet fartyg, med tanke på vilka evighetslånga seglatser hon klarat av. En skylt på däck förbjöd besök ombord. Jag hejdade en ung och vacker servitris med en bön om undantag, hon hänvisade till biljettförsäljaren vid museidörren. En minut senare klev jag i strumplästen över mantåget och in i akterkajutan, i stort sett tom på föremål. En petroleumlampa, två blåvita handdukar (Hellas färger), en tekanna med trasigt lock. Skeppsuret av märket Sestrel hade stannat på 13 minuter över 2.

Göran Schildt skriver i *Hur Daphne blev min* att akterkajutan främst fungerat som gästhytt. Lydande en dunkel impuls söker jag mig nu till försalongen. Där är det lågt i tak. Jag lägger mig utan att tveka en sekund i styrbordskojen, blundar och inandas den speciella odören härinne. Det doftar ”som det bara gör och alltid har gjort i Daphnes kajuta: litet fernissa, litet fotogen, litet tågvirke, litet mögel och framför allt någonting annat”. Plötsligt rycker jag till: det ligger någon i kojen bredvid min. Är det den unga vackra servitrisen? Jag öppnar ögonen.

– Christine!

– Nå inte hon, dumskalle! Jag är Mona, din första hustru.

Snabbare än jag hinner blinka har hon lämnat kojen och försvunnit upp på däck. Inte det lättaste, för fartyget rullar och stampar som besatt. I följande sekund sticker hon ner sitt huvud och ropar:

– Fort upp på däck! Vi går in i hamnen vilket ögonblick som helst!

– Oj! Vad är det för datum i dag?

– Den 24 juni 1950.

Då vet jag. Vi närmar oss Capri, efter några minnesvärda dagar på Ischia. Jag skynnar upp på däck och tar i grevens tid rodret, innan katastrofen är över oss. I ögonvrån skymtar vännen Roberto ”som i god tid skrudat sig i en sjömanströja med Daphnes namn inbroderat på bröstet”. Min dators stavningsprogram har markerat ”inbroderat” med en röd våglinje, men jag försäkrar att så står det i texten. Mona har anlagt en ljusblå overall och skepparen har tvingats raka sig. Ingen ände på strapatserna.

Här kommer vi nu, allt närmare land. En efter en drar de välkända platserna förbi, Capribyn, Anacapri, Munthes San Michele, Tiberius palats, badstranden vid Piccola Marina. Innan jag vet ordet av länsar vi för fulla dukar mot Faraglionernas sockertoppsöar, trots Monas protester och varningar mot den trånga öppningen mellan klippväggen och öarna. Som en fjärl flyger vi in genom djävulens port, för att mötas av en hård vind. Kryssen blir oväntat våt, men långt värre är fallvindarna inne i hamnen. Mona tappar focken i sjön, själv ryter jag som en korpral men trasslar in mig i kokostrossen, som ska langas iland. Det sista jag ser innan jag förlorar balansen och slår huvudet i något hårt är Robertos änglalika leende. Sedan faller natten.

Jag vaknar i min styrbordskoj, reser mig och kliver något vimmelkantig i land. En gammal minnesbild dyker upp i mitt huvud. Christoffer H. Eriksson, Daphnes ägare före Schildt, beskrev en gång då vi besökte Marita Lybeck i hennes hem i Grankulla, det fruktansvärda oljud som uppstod var gång Schildts gick i hamn. ”Det kunde ha väckt upp de döda.” Medan jag knyter skorna känner jag skammens rodnad färga mina kinder.

Mona Morales-Schildt och Göran Schildt på Daphne år 1948.
SLSA 1150 Göran Schildts arkiv, CC BY 4.0

Någon står bredvid mig. Det är den unga vackra servitrisen.

- Nå, hur kändes det?
- Helt överkligt. Hur länge var jag ombord?
- Inte så värst länge. Kanske tio minuter.

NALLE VALTIALA

naritaval@gmail.com

ARTIKELFÖRFATTAREN

Göran Schildt kände jag i många år, dock endast ytligt. Vi skrev båda lärda understreckare i Svenska Dagbladet, Göran dock både lärdare och oftare än jag. Någon gång möttes vi i litterära sammanhang. Som gäst i Grankulla litteraturcirkel presenterade Göran Alvar Aalto, om vilken han gett ut en lysande biografi.

Göran Schildt var den borne seglaren, själv är jag roddare. En lugn sommardag i slutet av åttiotalet fick jag för mig att från Korpo Killingholm ro över till Jutta och Benedict Zilliacus holme vid Nagu Berghamn. Avståndet är ca 5 sjömil, två timmars rodd för mig. Innan jag kom fram försökte jag ringa Bez med min hustrus mobil men fick ingen kontakt (jag förstod inte att trycka in koden för Åbo). Detta avskräckte mig inte. Jag gick iland och knackade på dörren. Den öppnades av värden. Vid ett dignande matbord skymtade tre personer: Jutta, Göran och hans hustru Christine. De skulle just ta snapsen.

Ridå.

Följande sommar var det min tur att bjuda kvartetten på middag
Finare namn har aldrig skrivits in i gästboken

En gåvoprenumeration på Tidskriften Skärgård är julklappen man får öppna fyra gånger per år. Eller egentligen fem – kontakta Anita Julin (skargard@abo.fi, 050-409 6403) senast den 10.12, så får du ett nummer från 2020 på posten att slå in som present.

Fyra fullspäckade nummer per år kostar 46€ (50€ till utlandet).

**Alla älskar vi skärgården
– så ge den i julklapp!**

Foto: Daniel Strömborg

Åbolänning! Har du skaffat ett skärgårdskort?

Skärgårdskortet kostar 10 euro och ger förmåner och rabatter. Ett utmärkt sätt att stöda företagare i skärgården. Det första skärgårdskortet är giltigt under tiden 1.9.2020–31.12.2021. Nytt kort kan köpas efter nyår.

Läs mer på saaristonetukortti.fi

Nya utvecklingspengar i Leader

Hur kan vi tillsammans utveckla skärgården till en livskraftig levnads- miljö? Under de två kommande åren, 2021–2022, riktas övergångs- periodens pengar till Leaderverksamhet i hela landet. Kontakta din lokala Leaderförening och diskutera vidare kring dina idéer. Vi är smartare tillsammans!

Skärgård rättar

I artikeln om Marslars-Birger – den finlandssvenska skärgårdskulturens beskyddare i Skärgård 3/2020 smög det sig in ett fel kring gårdsnamnet Mars på sid 64. Mars härstammar inte från Markus, som jag felaktigt uppgav, utan från Märten.

Marjaliisa Abrahamsson i Kittuis, Houtskär sitter på den korrekta härledningen som bland annat grundar sig på jordeböcker och generalregistret över bosättningen i Finland. Gårdsnamnet Maars förekommer i flera byar i Houtskär och på Norrskata i Korpo. I samtliga fall har den första husbonden, alternativt brukaren, hetat Märten. När och av vilken anledning Kittuishemmanen Maars och Larses slogs ihop känner hon inte till.

Artikeln om Birger har överlag väckt intresse av Houtskärsbor, både i Houtskär och i förskingringen, vilket gläder oss.

Cecilia Lundberg

Skärinytt

20 december 2020 Närmat i Åboland

Yles När matsäventyr med kocken Micke Björklund och programledaren Matias Jungar visas på Yle Teema Fem 20.12 kl 20.00 och 27.12 kl 16.55. Programmet kan också ses på Arenan från 20 december. Under fem dagar tillredde Micke och Matias mat av endast lokala råvaror från Åboland.

Skärinytt är till för alla som vill puffa för olika evenemang av allmänt intresse i våra olika skärgårdsområden. Skicka gärna information om ditt evenemang till adressen tidskriftenskargard@gmail.com. Notera att Skärgård nästa gång utkommer i början av mars, deadline cirka en månad innan.

Vecka 2 och 4, 2021 Webinarier om fiskprodukter från skärgården idag och i framtiden

Det småskaliga kustfisket står inför stora utmaningar. Den här webinarier serien tar fasta på den potential inom fiskförädlingen som kunde ge ett mervärde till fisket i skärgården. Finns det tillräckligt mörtfisk för att få lönsamhet i mörtfiske? Vad allt kan man tänkas göra av strömming? Kunde vassbuken nyttjas till annat än kryddfisk? Vad kan man göra av nors? Hur garantera utbudet under en längre period?

Arr.: Skärgårdshavets Unesco biosfärområde, Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi och Åbolands fiskarförbund

Mer info: biosfar.fi.

5 mars 2021 Skärgårdshavets vinterträff

Årets vinterträff, som ordnas på Kasnäs, kommer att behandla Skärgårdshavets kulturlandskap: historia, skötsel, koppling till turismen, djur på naturbete, beteskötets påverkan på miljön med mera.

Arr.: Skärgårdshavets Unesco biosfärområde

Mer info i januari på: biosfar.fi

Foto: Bigstock

Vatten

Divätemonoxid, det vill säga vatten, består av väte och syre. Denna kemiska förening är nödvändig för allt känt liv på jorden.

Vatten är det allomfattande elementet i skärgården – det som ger livet på en ö dess ramar. Det som hindrar och möjliggör. Det som ger, och det som tar.

Vattenstånd, vattenkvalitet, is, dricksvatten, hav, sjö, flada, dike, å. ”Vatten, vatten, bara vanligt vatten” – det ska nästa nummer handla om.

Skärgårds redaktion önskar alla våra läsare en god jul och fina vintermånader!

Sista bilden